

Nr 236.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen, m. m.; given Stockholms slott den 31 mars 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att
dels godkänna härvid fogade förslag till kungörelser

1) om ändring i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 416) och

2) om ändring i 1947 års allmänna familjepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 417),

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande statsrådet hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

John Lingman.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I anslutning till det i annat sammanhang för innevarande års riksdag framlagda förslaget om genomförande av de lönerregleringar för övningslärare och kyrkomusiker, om vilka principbeslut fattades vid 1948 och 1949 års riksdagar, upptagas i förevarande proposition till behandling frågorna om övningslärarnas och kyrkomusikernas pensionering. Därvid framläggas förslag till kungörelser om ändring i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen, varjämte föreslås bemyndiganden för Kungl. Maj:t att meddela erforderliga övergångsbestämmelser i anledning av pensionsregleringen för övningslärare vid statliga skolor samt att meddela pensionsbestämmelser för övningslärare vid vissa icke-statliga skolor och kyrkomusiker.

De framlagda förslagen till kungörelser om ändring i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen innefatta jämväl, att för överståthållaren skola gälla en tjänstålder för hel pension av 20 år och däremot svarande avkortningsregler för pensionsberäkningen på samma sätt som f. n. gäller för landshövding.

I propositionen föreslås vidare, att en provisorisk reglering genomföres av tjänstepensionerna till vissa beställningshavare å krigsmaktens reservstater. Att frågan härom aktualiserats sammanhänger med att pensionsnivån icke undergått någon höjning motsvarande den, som för aktivstatspersonalen genomförts i anslutning till den för denna personal verkställda allmänna lönerregleringen, och med att därigenom uppkommit en omkastning i pensionsrelationen beställningshavare i olika lönegrader emellan.

Härjämte behandlas i propositionen frågan om grunderna för vissa icke författningsmässigt reglerade, dyrtidskompenserande tillägg å livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom.

I samband med att den förut av landsting och kommuner handhavda offentliga arbetsförmedlingen ställdes under statlig ledning uppkommo vissa frågor av ekonomisk och teknisk natur rörande pensioneringen av den på området verksamma personalen. Frågorna äro tämligen invecklade och svårlösta, vilket bl. a. sammanhänger med att verksamhetens definitiva förstatligande den 1 januari 1948 föregicks av en längre tidsperiod, under vilken landstingen och kommunerna visserligen voro arbetsförmedlingarnas huvudmän men verksamheten ställdes under ledning av statliga myndigheter genom förordnande meddelat med stöd av lagen om tjänsteplikt. Frågan om statens övertagande av de pensionsförpliktelser, som åligga arbetsförmedlingsanstalternas förutvarande huvudmän, och om villkoren därför m. m. upptages till behandling i propositionen, vari föreslås bemyndigande för Kungl. Maj:t att med vissa smärre jämkningar godkänna en med Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet preliminärt träffad överenskommelse i ämnet.

F ö r s l a g

till

kungörelse om ändring i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 416).

Härigenom förordnas, att 1 § 1 mom., 32 § 2 mom. och 35 § 3 mom. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente den 30 juni 1947 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.¹

1 §.

1 mom. Detta reglemente skall, med de undantag som angivas i 2 §, äga tillämpning å följande statstjänstemän, å vilka statens allmänna avlöningsreglemente eller avlöningsreglementet för övningslärare äger tillämpning, nämligen:

- a) innehavare av — — — Cob; ävensom
- b) chefen för — — — beteckningen Cr.

32 §.

Å t t o n d e h u v u d t i t e l n.

2 mom. *De allmänna läroverken, statens skolköksseminarium och hus-hållsskola, folkskoleseminarium, småskoleseminarium, läroanstalterna för blinda, vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte, dövstumskolorna samt de högre tekniska läroverken.*

1. För innehavare — — — levnadsåldern uppnås.

Då synnerliga skäl därtill äro, må den myndighet, som äger att från tjänsten entlediga, medgiva ordinarie övningslärare anstånd med avsked och extra ordinarie övningslärare att bibehållas i sin befattning efter pensionsålderns inträde, så länge läraren är fullt tjänstduglig, dock icke längre tid än sammanlagt tre år.

2. Beträffande innehavare — — — beräknade beloppen.

3. Övergår rektor — — — frånträdda rektorstjänsten.

4. Vid tjänstårsberäkning jämlikt 15 § 1 mom. skall tid, varunder tjänsteman innehaft extra ordinarie befattning såsom övningslärare och varunder den enligt statens löneplansförordning för vederbörande löneklass gällande månadslönen med hänsyn till undervisningsskyldighetens omfattning minskats enligt föreskrifterna i avlöningsreglementet för övningslärare, minskas med samma bråktal som det, varmed månadslönen av berörda anledning minskats.

Vid bedömande huruvida förutsättningar föreligga för medgivande av rätt till förtidspension enligt 11 § 2 mom. första stycket skall, oavsett vad i

¹ Senaste lydelse, se 1948:589.

nästköregående stycke stadgats, hänsyn tagas till tjänstären beräknade på sätt i 15 § 1 mom. första stycket sägs.

5. Vad i 17 och 18 §§ sägs om bestämmande av grundbelopp av invalidpension eller sjukpension för icke-ordinarie tjänsteman med avkortad tjänstgöringstid skall beträffande extra ordinarie övningslärare äga tillämpning för det fall, att den enligt statens löneplansförordning för vederbörande löneklass gällande månadslönen vid avgången med hänsyn till undervisningskyldighetens omfattning minskats enligt föreskrifterna i avlöningsreglementet för övningslärare. Härvid förekommande reduktion av tjänstepensionsunderlaget skall ske med samma bråktal som det, varmed månadslönen av berörda anledning minskats.

6. Vad i 13 § 2 mom. och 25 § 2 mom. andra stycket är stadgat om beräkning av grundbeloppet av tjänstepension respektive i fråga om bestämmande av tjänstelivränta skall äga tillämpning jämväl beträffande ordinarie övningslärare, som förflyttats från icke-statlig övningslärarbefattning med pensionsrätt enligt SPA-reglementet till övningslärarbefattning med pensionsrätt enligt detta reglemente.

35 §.

Elfte huvudtiteln.

3 mom. Överståthållarämbetet och länsstyrelserna.

1. För överståthållaren och för landshövding tillämpas — — — understiger 20.

2. Grundbeloppet av förtidspension enligt 11 § 2 mom. första stycket skall för överståthållaren och för landshövding motsvara — — — nämnda tidpunkt.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1950.

Förslag
till
**kungörelse om ändring i 1947 års allmänna familjepensions-
reglemente den 30 juni 1947 (nr 417).**

Härigenom förordnas, att 21 § 1 mom. och 24 § 3 mom. 1947 års allmänna familjepensionsreglemente den 30 juni 1947 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.¹

21 §.

Åttonde huvudtiteln.

1 mom. De allmänna läroverken, statens skolköksseminarium och hushållsskola, folkskoleseminarierna, småskoleseminarierna, läroanstalterna för blinda, vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte, dövstumskolorna samt de högre tekniska läroverken.

1. Vid bestämmande — — — beräknade familjepensionstalen.

2. Beträffande avliden — — — frånträda rektorstjänsten.

3. Vad i 8 § 2 mom. och 15 § 2 mom. femte stycket är stadgat om familjepensionstalet respektive bestämmande av familjepensionstalet vid familjelivränta skall äga tillämpning jämväl beträffande ordinarie övningslärare, som förflyttats från icke-statlig övningslärarbefattning med pensionsrätt enligt SPA-reglementet till övningslärarbefattning med pensionsrätt enligt detta reglemente.

24 §.

Elfte huvudtiteln.

3 mom. Överståthållarämbetet och länsstyrelserna.

För överståthållaren och för landshövding skall — — — understiger 20.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1950.

¹ Senaste lydelse, se 1948:590.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 31 mars 1950.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Lingman vissa pensionsfrågor m. m. och anför därvid följande.

1:o.

Pensioneringen av övningslärare.

Vid 1948 års riksdag fattades på grundval av ett av 1941 års läraryrkeskommittés sakkunniga den 23 januari 1947 avgivet betänkande (SOU 1947:15) principbeslut angående lönerreglering för övningslärare m. m. (prop. nr 136; r. skr. nr 390). Härefter uppdrogs enligt Kungl. Maj:ts beslut den 10 oktober 1947 åt särskilda sakkunniga, 1947 års lärarpensionssakkunniga, att verkställa utredning rörande ändrade tjänste- och familjepensionsbestämmelser för de av principbeslutet berörda lärarna. 1947 års lärarpensionssakkunniga — direktören *T. B. Kjellén*, ordförande, t. f. statskommissarien *K. E. Jerdenius* och byråchefen *J. O. Ulne* — ha numera fullgjort berörda uppdrag och avgivit ett den 11 mars 1950 dagtecknat betänkande angående bl. a. pensioneringen av övningslärare (stencilerat). De sakkunniga ha under utredningsarbetets gång haft överläggningar med representanter för Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska fackläraryrkesförbundet, Musiklärarnas riksförbund och Svenska gymnastiklärarsällskapet. Över betänkandet ha i den del, varom här är fråga, efter remiss avgivits yttranden av statskontoret, statens pensionsanstalt, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och TCO.

Kungl. Maj:t har förut denna dag på min hemställen beslutat till riksdagen avlåta proposition med förslag till avlöningsbestämmelser för övningslärare m. m. Därvid har föreslagits, att lönerregleringen för övningslärarna skall genomföras den 1 juli 1950. Jag anhåller nu att få anmäla frågan om de ändrade pensionsbestämmelser, som böra meddelas i anslutning till lönerregleringen.

Nuvarande pensionsbestämmelser.

Pensioneringen av de *statligt anställda* övningslärarna — befattningshaverna vid läroanstalterna för blinda och dövstumma med undervisningsskyldighet i övningsämnen ej inbegripna — regleras för närvarande genom kungörelsen 1938:3 angående utsträckt tillämpning av civila tjänstepensionsreglementet den 30 juni 1934 (nr 442) och genom kungörelsen 1938:516 angående ikraftträdande av allmänna familjepensionsreglementet för lärare vid statens undervisningsväsende m. fl.

De sålunda gällande pensionsbestämmelserna äga anknytning till den enligt 1937 års lönereglering för övningslärare alltfört tillämpade s. k. treprocentregeln, enligt vilken lönen ökas eller minskas med tre procent för varje veckotimme, som undervisningsskyldigheten är större eller mindre än 30. Beträffande innebörden av bestämmelserna må nämnas följande.

Pensionen beräknas i förhållande till pensionsunderlag och antal tjänst-år inom ramen för de i grundförfattningarna — civila tjänstepensionsreglementet och 1936 års allmänna familjepensionsreglemente — meddelade bestämmelserna. Därvid tillämpas det pensionsunderlag, som i reglementet anges för den lönegrad läraren tillhör. Tjänstetid med 30 veckotimmars undervisning, vilken berättigar till full lön i vederbörande löneklass, tillgodoräknas i full utsträckning. Tid, under vilken tillägg eller avdrag skett å årslönen i förhållande till tjänstgöringens omfattning (treprocentregeln), ökas eller minskas med det antal procent varmed årslönen ökats respektive minskats; dock må ökning av tiden utgöra högst 12 %. För beräkning av familjepension skall beträffande lärare, som vid sin död kvarstod i tjänst eller åtnjöt pension, de förvärvade tjänståren ökas med det antal tjänstår som med tillämpning av treprocentregeln beräknas ha kunnat intjänas till pensionsåldern, därest den årliga tjänstgöringens omfattning förblivit lika med medeltjänstgöringen under de fem sistförflutna åren.

Vid bestämmande av pension åt lärare med mindre än 30 veckotimmar gäller bl. a.,

att invalidpension skall reduceras i den omfattning som vid avgången gällt i fråga om lönen samt

att sjukpension icke må överstiga den ålderspension, som skulle ha tillkommit läraren, därest han med oförändrat pensionsunderlag och med tjänstgöring i oförändrad omfattning kvarstått i sin befattning till pensionsålderns inträde.

Om mer än en pension för befattning som lärare i övningsämne utgår till samme lärare, må sammanlagda beloppet av pensionerna icke överstiga det högsta av pensionsunderlagen för tjänsterna.

Lärare, som vid ikraftträdandet av 1937 års lönereglering innehade ordinarie befattning såsom lärare i övningsämne, skall icke komma i åtnjutande av sämre tjänstepensionsförmåner än han skulle ha erhållit enligt de före ikraftträdandet tillämpade pensionsbestämmelserna.

Pensionsåldern inträder vid utgången av det kalenderhalvår, under vilket uppnåtts en levnadsålder av 63 år för lärare i musik eller gymnastik med lek och idrott samt 65 år för annan lärare. För erhållande av hel pension vid avgång efter pensionsålderns uppnående erfordras 30 tjänstår.

Utgående tjänstepensioner ha genom regleringar under åren närmast före 1947 uppräknats till pensionsnivån enligt 1941 års allmänna tjänstepen-

sionsreglemente beträffande lönegrader till och med A 12, medan beträffande högre lönegrader en partiell sådan uppräkningskommit till stånd. Därvid har pension, som beräknats på årslön svarande mot lägre timtal för vecka än 30, ansetts vara beräknad efter timtalet 30 men utgå med avkortat belopp. Från och med den 1 juli 1947 uppräknas enligt kungörelsen 1947: 657 samtliga utgående tjänstepensioner — med bibehållen avkortningsgrad — till pensionsnivån enligt 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente. Motsvarande uppräkningsåtgärder ha ägt rum beträffande utgående familjepensioner.

De kommunalanställda övningslärarna pensioneras genom statens pensionsanstalt. Före år 1950 voro de underkastade 1919 års reglemente för anstalten (nr 878). Fr. o. m. den 1 januari 1950 har detta reglemente enligt beslut av 1949 års riksdag (skr. nr 396) ersatts med det s. k. SPA-reglementet (nr 726) med därtill hörande övergångsbestämmelser (nr 727). I avvaktan på en definitiv löne- och pensionsreglering för övningslärarna skall emellertid SPA-reglementet tillsvida äga allenast provisorisk tillämpning på dylik befattningshavare i enlighet med de närmare bestämmelser, som meddelats i kungörelsen 1949: 728 angående tillämpning av SPA-reglementet å övningslärare vid högre kommunala skolor m. fl. Denna provisoriska reglering omfattar ordinarie och extra ordinarie lärare med en undervisningsskyldighet ej understigande, för lärare vid fortsättningsskola 720 timmar för år och för annan lärare 20 veckotimmar. För befattning med mindre omfattande tjänstgöring, som vid 1949 års utgång var underkastad 1919 års reglemente för pensionsanstalten, kan pensionsrätt enligt SPA-reglementet med därtill hörande övergångsbestämmelser erhållas att gälla tillsvida efter därom gjord framställning från huvudmannen. Föreskrift härom har meddelats i kungl. brev den 29 december 1949 angående vissa bestämmelser i anledning av ikraftträdandet den 1 januari 1950 av SPA-reglementet.

Beträffande pensionsbestämmelsernas innehåll må här framhållas följande.

Pensionsåldern för lärare, å vilka SPA-reglementet tillämpas, är densamma som för statsanställd lärare i motsvarande övningsämne. För lärare vid folk- eller fortsättningsskola var pensionsåldern enligt 1919 års reglemente 60 år. För dessa lärare har således fr. o. m. den 1 januari 1950 skett en höjning av pensionsåldern, nämligen till 63 år för lärare i musik och i gymnastik med lek och idrott samt till 65 år för lärare i annat övningsämne. Dylik lärare, som vid SPA-reglementets ikraftträdande hade uppnått minst 57 respektive minst 55 års ålder, kan dock enligt en övergångsbestämmelse erhålla ålderspension vid lägre ålder än 63 respektive 65 år; innebörden av denna övergångsbestämmelse är i huvudsak, att lärare, som under år 1950 uppnår 59 eller högre antal levnadsår, kan få ålderspension vid avgång efter reglementets ikraftträdande, dock tidigast vid uppnådda 60 år, och att för annan lärare samma rätt inträder vid en levnadsålder, som överstiger 60 år med det antal hela eller påbörjade år, varmed den under år 1950 uppnådda levnadsåldern understiger 60 år minskat med ett.

Enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt utgående pensioner ha förbättrats enligt kungörelsen 1947: 658. Härmed har avsetts att i

princip förhöja pensionen med ett belopp lika med de sammanlagda förhöjningarna å motsvarande pension för statlig befattningshavare enligt de närmast före den 1 juli 1947 gällande bestämmelserna för omreglering av dylik pension. Enligt SPA-reglementet utgående pension motsvarar nivån för pension, som utgår enligt 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen.

De sakkunnigas förslag.

Formen för en pensionsreglering. För närvarande regleras, såsom av den lämnade redogörelsen för nuvarande pensionsbestämmelser framgår, övningslärarnas pensioner genom skilda huvudförfattningar, allt efter det läraren innehar statlig eller icke-statlig anställning. I avlöningshänseende har emellertid föreslagits, att i fortsättningen skall gälla ett gemensamt reglemente, och fråga har därför uppkommit, om den nuvarande uppdelningen på skilda pensionsförfattningar skall bibehållas eller om man bör tillskapa ett gemensamt pensionsreglemente eller om möjligen någon tredje lösning bör sökas. Härvidlag föreslå de sakkunniga, att statligt anställd övningslärare skall erhålla pensionsrätt enligt allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena och att annan övningslärare skall inordnas under SPA-reglementet. I anslutning härtill anföra de sakkunniga följande.

En gemensam pensionsförfattning för övningslärarna vore givetvis ägnad att underlätta lärarnas eget studium av pensionsbestämmelserna. Dessutom kunde det anses naturligt att låta det föreslagna avlöningsreglementet för övningslärare få sin motsvarighet på pensionsområdet i likhet med vad som skett för folkskollärarna och lärarna vid de högre kommunala skolorna. De sakkunniga anse dock, att pensionsbestämmelserna för skilda befattningshavargrupper lättare än avlöningsbestämmelserna låta sig sammanföras i gemensamma författningar utan att överskådligheten minskas. Den övervägande delen av texten i pensionsförfattningarna kan nämligen göras likalydande för de olika kategorierna av befattningshavare, och behovet av specialbestämmelser framträder i mindre grad i pensionshänseende än på löneområdet.

Att särskilda pensionsreglementen utfärdats för folkskolan och de högre kommunala skolorna beror på ett speciellt förhållande. De befattningshavare, som omfattas av ifrågavarande reglementen, hade tidigare pensionsrätt enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt. För ett tiotal år sedan reglerades deras tjänstepensionsförhållanden i anslutning till civila tjänstepensionsreglementets bestämmelser. Enär ifrågavarande reglering endast omfattade berörda lärare — övriga befattningshavare med pensionsrätt i statens pensionsanstalt kvarstodo i allmänhet vid de gamla bestämmelserna — fanns ej annat val än att tillskapa nya pensionsförfattningar, skilda från det ursprungliga reglementet. Sedan reglementet för statens pensionsanstalt numera reformerats, så att pensioneringsbestämmelserna mycket nära överensstämmer med bestämmelserna i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, har nu berörda skäl för olika pensionsförfattningar bortfallit. I och med att reglementet reviderats, kan det anses ha återfått sin ursprungligen avsedda ställning som centralt reglemente för statsunderstödd pensionering av icke-statliga befattningshavare, vilken ställning i viss mån

blev försvagad, då pensionsreglementena för statsanställda moderniserades men reglementet för pensionsanstalten kvarblev vid sin äldre utformning. Av det sagda framgår, att det numera ej kan anföras samma skäl som tidigare för att inordna befattningshavare under olika pensionsreglementen allt efter det verksamhetsområde eller den yrkesgrupp de representera.

Vad angår statens egna tjänstemän har pensioneringen av dessa hittills hållits skild från den övriga i statens regi ordnade tjänstemannapensioneringen. Förutom att skilda pensionsförfattningar gälla för statsanställda och för övriga befattningshavare ha pensionsprövningarna för den senare kategorien anförtrotts åt en särskild myndighet — statens pensionsanstalt. Denna myndighet handhar sålunda pensioneringen enligt SPA-reglementet, folkskolans pensionsreglementen, de högre kommunala skolornas pensionsreglementen m. fl. Även med avseende å sättet för pensionskostnadernas finansiering och anvisningen av statsanslag skiljer sig de statsanställdas pensionering från de övrigas.

På grund av det anförda vilja de sakkunniga föreslå att statligt anställd övningslärare erhåller pensionsrätt enligt allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena och att annan övningslärare inordnas under SPA-reglementet.

En av de sakkunniga, herr *Ulne*, förordar i särskilt yttrande ett gemensamt pensionsreglemente för övningslärare. Om ett dylikt reglemente utfärdas, hör enligt reservantens mening pensionsprövningen anförtros statens pensionsanstalt, oavsett om anställningen varit statlig eller kommunal.

Metoden för pensionens avvägning. Inledningsvis erinra de sakkunniga om att frågan om lämpligt pensionssystem för övningslärare varit på tal ända sedan slutet av förra århundradet. Såsom en av de sakkunniga lämnad redogörelse för frågans utveckling visar, ha stora svårigheter förelegat, då det gällt att finna en metod för avvägning av pensionen i förhållande till tjänstgöringens omfattning, vilken kunnat variera inom ganska vida gränser; skiftande regler ha varit under diskussion och kommit i tillämpning, och regler som en gång tillämpats men övergivits ha återupptagits till diskussion.

De sakkunniga erinra också om att 1941 års lärarlönesakkunniga uttalat, att det statliga pensionssystemet, enligt vilket tjänstgöringens omfattning inverkar på tjänstårsberäkningen, visat sig medföra avsevärda administrativa olägenheter, och om att lärarlönesakkunniga föreslagit ett beräkningsätt, enligt vilket å ena sidan tjänstepensionsunderlaget för lärare vid de högre skolformerna och folkskolan skulle beräknas i förhållande till medeltalet av de timtal, som gällt för läraren under de tio sista åren före avgången, och å andra sidan varje anställningsår såsom extra ordinarie eller ordinarie lärare skulle räknas som helt tjänstår.

Beträffande den av lärarlönesakkunniga angivna metoden för pensionens beräkning anför pensionssakkunniga följande.

Med det av lärarlönesakkunniga förordade beräkningsättet skulle vinnas, att den pensionsprövande myndigheten i allmänhet ej behövde taga hänsyn till växlingar i tjänstgöringens omfattning före den senaste tioårsperioden. Härigenom skulle myndighetens arbete med pensionsprövningen som sådan minskas, i det att tjänstårsberäkningen bleve mindre tidsödande och att förekommande brister i matrikelföringen skulle försvåra pensionsutredningen i mindre grad än som är fallet enligt nu gällande regler för pensionens

bestämmande. Oaktat de påtagliga fördelarna med det av lärarlönesakkunniga föreslagna beräkningssättet, ha pensionssakkunniga likväl av flera skäl funnit sig böra söka en annan metod för bestämmande av pension åt övningslärare. Den främsta orsaken härtill har varit svårigheten att med utgångspunkt från lärarlönesakkunnigas regel för ålderspensions bestämmande tillfredsställande reglera sjuk- och familjepensionsfallen. Det föreslagna beräkningssättet kräver också särskilda bestämmelser i fråga om den pensionsrätt, som läraren skall medföra vid övergång till annat reglemente.

Pensionssakkunniga ha funnit det vara principiellt riktigtast att reglera övningslärarnas pensioner i huvudsaklig överensstämmelse med det nu rådande statliga pensionssystemet, d. v. s. med pensionsunderlag och tjänstår i numera vedertagen betydelse såsom normerande huvudfaktorer.

Sakkunnigmajoriteten har förordat, att anställningstid såsom ordinarie lärare (full tjänstgöring) skall tillgodoräknas i full utsträckning och anställningstid såsom extra ordinarie lärare (lägst halv tjänstgöring) skall tillgodoräknas till $\frac{3}{4}$ oberoende av tjänstgöringens omfattning. För detta förslag lämnas följande motivering.

Lärarlönesakkunnigas i princip av riksdagen antagna förslag till ordnande av övningslärarnas anställnings- och tjänstgöringsförhållanden beräknas medföra en betydande ökning av antalet ordinarie heltidstjänster. Till följd härav kan det väntas, att de nuvarande svårigheterna vid pensionsprovningarna efter hand komma att minska i den mån sådana heltidstjänster inrättas. Den nya övningslärarorganisationen kommer dock att inom sig rymma ett icke ringa antal befattningar med inom rätt vida gränser växlande omfattning av tjänstgöringen. En metod för pensionens bestämmande, enligt vilken i princip varje veckotimme tillåtes inverka på pensionens storlek, kan således väntas medföra liknande svårigheter som för närvarande möta vid pensionsutredningar för övningslärare. I lärarlönesakkunnigas betänkande framhålles att, om de sakkunnigas förslag genomföres, flertalet övningslärare torde komma att 10—15 år närmast före pensionsåldern inneha ordinarie tjänster med full tjänstgöring och dessförinnan under en lång följd av år inneha extra ordinarie anställning med en undervisningsskyldighet av minst 15 veckotimmar. Det vill emellertid enligt pensionssakkunnigas mening synas som om ett stort antal övningslärare kunna påräkna ordinarie anställning under minst 20 år. Pensionssakkunniga anse, att i princip endast anställning såsom ordinarie eller extra ordinarie lärare bör medföra pensionsrätt. Möjlighet synes dock böra hållas öppen att bereda pensionsrätt i timläroanställning. Enär ordinarie anställning alltid skall avse fulltidstjänstgöring, bör sådan anställningstid tillgodoräknas helt. Extra ordinarie lärares tjänstgöring skall motsvara lägst halvtidstjänstgöring. Med avseende å tjänstgöringens omfattning kan alltså extra ordinarie övningslärare inom den föreslagna organisationen jämföras med extra ordinarie tjänsteman inom statsförvaltningen med deltidanställning eller partiell tjänstledighet. Sådan tjänsteman får vid tjänstårsberäkningen vidkännas reduktion av anställningstiden i förhållande till minskningen i tjänstgöringstiden. Mellan extra ordinarie övningslärare inom den föreslagna organisationen och extra ordinarie tjänsteman inom statsförvaltningen skulle dock en betydelsefull skilljaktighet bli rådande i anställningshänseende. Extra ordinarie anställning som övningslärare skulle avse tjänstgöring i den omfattning, som kunde påkallas med hänsyn till det för varje särskilt läsår föreliggande arbetsbehovet. Extra ordinarie övningslärare inom den föreslagna organisationen bli följaktligen underkastade växlingar i ar

betets omfattning i högre grad än extra ordinarie statstjänstemän i allmänhet. Då dessa växlingar påverkas av många olika faktorer — framför allt sådana, som sammanhånga med skolorganisationen, men stundom även rent personliga, t. ex. lärares egna önskemål beträffande tjänstgöringen — kan undervisningens omfattning för den enskilde läraren ej med någon större grad av säkerhet förutbestämmas för en längre följd av år. Det kan dock antagas, att lärarna regelmässigt sträva efter att få heltidstjänst.

Vid angivna förhållanden torde tjänstgöringen för extra ordinarie lärare vid de högre skolformerna och folkskolan komma att normalt utvisa en stigande kurva från 15 veckotimmar till fulltidstjänst. Enligt den av lärarlönesakkunniga företagna provorganisationen av tjänster vid de högre skolformerna skulle det övervägande antalet icke-fulltidstjänster med högre veckotimal än 14 ligga i intervallet 15—19 veckotimmar. Av provorganisationen kan givetvis icke dragas några bestämda slutsatser om den genomsnittliga omfattningen av de extra ordinarie lärarnas tjänstgöring, men det vill synas som om den vid de högre skolformerna kommer att ligga vid omkring 20 veckotimmar. Vid folkskolan torde den ligga något högre. Motsvarande gäller vid fortsättningsskolan. I stort sett torde för extra ordinarie övningslärare tjänstgöringen komma att motsvara $\frac{3}{4}$ av full tjänstgöring. Antagas övningslärarna i allmänhet kunna vinna ordinarie anställning 15 år före pensionsåldern och utgör den normala anställningstiden såsom extra ordinarie eller ordinarie lärare sammanlagt 35 år, måste den extra ordinarie anställningstiden tillgodoräknas till $\frac{3}{4}$ för att 30 tjänstår skola kunna intjänas.

De sakkunniga ha ansett det vara särskilt angeläget, att reglerna för pensionsbestämningen utformas, så att extra ordinarie övningslärare med mera begränsad tjänstgöring beredes ett tillfredsställande pensionsskydd i fall av sjuk-, invalid- och familjepensionering. I detta fall är det av betydelse att pensionens storlek ej blir beroende av tjänstgöringens omfattning just vid pensionsfallet. Vidare bör hel ålderspension kunna påräknas för normalfallen. De sakkunniga ha därför stannat för den regeln, att extra ordinarie anställningstid skall, oavsett antalet veckotimmar, vid tjänstårsberäkningen tillgodoräknas till $\frac{3}{4}$. Även utökningstiden från dödsfall till pensionsåldern bör räknas till $\frac{3}{4}$ för extra ordinarie lärare. Tillgodoräkning genom beslut av Kungl. Maj:t av särskild vid sidan av övningslärartjänsten fullgjord timlärartjänstgöring bör ej förekomma. Den föreslagna regeln innebär dessutom en avsevärd administrativ förenkling av arbetet med pensionsberäkningen.

Ehuru tjänstgöringsförhållandena vid fortsättningsskolan ställa sig något annorlunda än vid övriga skolor, ha de sakkunniga likväl icke ansett tillräckliga skäl finnas att beträffande fortsättningsskolans övningslärare tillämpa andra beräkningsgrunder än för lärarna vid övriga skolor. De sakkunniga förorda alltså en tillämpning av $\frac{3}{4}$ -regeln beträffande fortsättningsskolans övningslärare.

Mot majoritetens förslag att införa $\frac{3}{4}$ -regeln reserverar sig *de sakkunnigas ordförande* i ett särskilt yttrande av följande lydelse.

De sakkunnigas majoritet har föreslagit, att vid tjänstårsberäkning tjänstetid såsom extra ordinarie övningslärare efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande alltid skall tillgodoräknas till $\frac{3}{4}$, oavsett tjänstgöringens omfattning.

Införandet av en dylik schablonmässig regel för beräkning av tjänstår har ansetts pakallat särskilt för att minska de svårigheter, som uppkomma vid

tillämpningen av pensionsreglementenas huvudregler om beräkning av tjänståren i förhållande till den under olika tider gällande omfattningen av tjänstgöringen. Särskilt undersökningen av tjänstgöringens omfattning under långt tillbaka liggande tjänstetider har ansetts kunna bereda svårigheter. Detta skäl förlorar emellertid åtskilligt i styrka, då — såsom majoriteten föreslår — den särskilda tillgodoräkningsregeln ej skall gälla i fråga om tid före de nya pensionsbestämmelsernas ikraftträdande utan endast beträffande kommande tjänstetid, i fråga om vilken de nämnda svårigheterna kunna förväntas bli mindre framträdande.

Tillämpningen av $\frac{3}{4}$ -regeln vid tjänstårsberäkningen kan leda till betydande ojämnheter. Regeln gynnar lärare, som under sin tjänstetid haft relativt lågt genomsnittligt veckotimtal, och missgynnar dem, som haft en mera omfattande tjänstgöring. Den som under hela sin tjänstetid såsom extra ordinarie kvarstår vid 15 veckotimmars tjänstgöring, får härför 50 % bättre tjänstårsberäkning än tjänstgöringen egentligen borde berättiga till, under det att den som hela tiden haft närmare full tjänstgöring, får inemot 25 % sämre tjänstårsberäkning än som direkt svarar mot tjänstgöringen. I enskilda fall kunna tjänstgöringsförhållandena te sig så ända fram till pensionsåldern, och $\frac{3}{4}$ -regeln leder då till pensionsbelopp, som ej kunna anses stå i skäligt förhållande till den fullgjorda tjänstgöringen och den härför uppburna avlöningen.

Lärare, som efter relativt kort tjänstetid som extra ordinarie avgå i förtid med rätt till tjänstelivranta, torde vid tillämpning av $\frac{3}{4}$ -regeln oftast få sina livränteförmåner väl förmånligt beräknade, detta beroende på att tjänstgöringen under den första delen av extraordinarietiden kan antagas genomsnittligt uppgå till mindre än $\frac{3}{4}$ av full tjänstgöring.

Med hänsyn till det sålunda anförda och enär enligt min mening särbestämmelser för enskilda befattningshavargrupper böra tillskapas allenast då mycket starka skäl föreligga, kan jag icke ansluta mig till majoritetens förslag om införande av den nämnda $\frac{3}{4}$ -regeln. Vid detta mitt ställningstagande har jag påverkat även av den omständigheten, att en revision av pensionsreglementena är förestående; man bör om möjligt undvika att omedelbart före en sådan införa nya särregler i reglementena.

De sakkunnigas ordförande har i enlighet härmed förklarat sig anse, att den i pensionsreglementena tillämpade allmänna principen om avvägning av tjänståren i förhållande till tjänstgöringens omfattning bör följas även i fråga om övningslärarna; härför erfordrades beträffande de statligt anställda lärarna, att i 32 § 2 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet infördes stadganden, motsvarande de i samma paragrafs 1 mom. under 2 och 3 punkterna intagna.

De sakkunniga ha ansett, att timpläranställning i vissa fall borde kunna medföra pensionsrätt, nämligen då lärare på grund av tillfällig nedgång i veckotimtalet å tjänsten förlorade den extra ordinarie anställningen eller då fråga vore om övningslärare med tjänstgöring, som på grund av tjänstgöringsortens läge eller jämförliga skäl icke kunde sammanslås med annan övningslärartjänst men som med avseende å omfattningen obetydligt understege vad som lägst fordrades för extra ordinarie anställning. För sistnämnda fall ha de sakkunniga även ifrågasatt att införa befogenhet för Kungl. Maj:t att medgiva extra ordinarie anställning, om tjänstgörings-skyldigheten uppgår till lägst 12 veckotimmar.

Pensionsålder m. m. Med hänsyn till att de statliga pensionsåldersbestämmelserna äro föremål för översyn genom särskild utredning ha de sakkunniga icke ansett sig böra framlägga förslag till ändring av nu gällande pensionsåldrar. De sakkunniga ha dock uttalat, att enligt deras mening den för flertalet lärarinnor i hushållsgöromål gällande pensionsåldern av 65 år vore för hög och att detsamma finge anses gälla beträffande lärarinnorna i slöjd, särskilt när de även undervisade i hushållsgöromål. Med hänsyn till de pensionsåldersbestämmelser, som gälla i övrigt inom undervisningsväsendet, vore enligt de sakkunnigas mening en pensionsålder av 63 år för de ifrågavarande lärarinnorna lämpligare.

Herr *Ulne* uttalar i sitt särskilda yttrande, att det får anses ovisst när pågående pensionsåldersutredning leder till beslut av riksdagen och att pensionsåldern därför nu bör bestämmas till 63 år utom beträffande lärare i teckning, där pensionsåldern bör vara 65 år.

Frågan om anstånd med avsked eller entledigande från befattningen på grund av uppnådd pensionsålder bör enligt de sakkunnigas mening regleras enhetligt för statliga och kommunalt anställda lärare. De sakkunniga föreslå, att den i SPA-reglementet meddelade bestämmelsen i fråga om medgivande av anstånd skall införas i allmänna tjänstepensionsreglementet såvitt angår övningslärare. Enligt bestämmelsen må den myndighet eller huvudman, som äger meddela avsked eller entledigande från befattningen, då synnerliga skäl därtill äro, medgiva anstånd med avgång efter pensionsålderns inträde, så länge befattningshavaren är fullt tjänstduglig, dock icke längre tid än sammanlagt tre år.

Finansieringen. I fråga om pensionskostnadernas finansiering innebär sakkunnigförslaget, att för tid, under vilken lärare innehar statlig anställning, årlig pensionsavgift icke skall utgå, medan för annan anställningstid huvudmannen skall erlägga pensionsavgift i enlighet med vad som generellt stadgas i SPA-reglementet. Om läraren har huvudtjänst vid icke-statlig skola och fyllnadstjänstgöring vid annan icke-statlig skola, skall i enlighet med SPA-reglementet inbetalningen av pensionsavgift göras av den skola, där huvudtjänsten är placerad, men den utgående pensionsavgiften skall fördelas mellan skolorna på sätt gäller beträffande fördelningen av lönekostnaderna. I anslutning härtill anföra de sakkunniga följande.

Enär en och samma övningslärartjänst kan avse tjänstgöring vid såväl statlig som annan skola, kunde ifrågasättas att i SPA-reglementet intaga en särbestämmelse, enligt vilken årlig pensionsavgift skulle beräknas allenast på icke-statlig tjänstgöring. Syftet med en sådan bestämmelse skulle vara att förhindra, att en icke-statlig läroanstalt skulle få vidkännas kostnad för sådan fyllnadstjänstgöring vid statlig skola, som fullgöres av lärare med huvudtjänst vid den icke-statliga läroanstalten. Rent principiellt kunde emellertid göras gällande, att pensionsavgift borde utgå för sådan fyllnadstjänstgöring vid icke-statlig skola, som fullgöres av lärare med statlig huvudtjänst. I stort sett torde likväl den fyllnadstjänstgöring, som de statsanställda lärarna komma att fullgöra vid icke-statliga skolor, till omfattningen kunna antagas motsvara de övriga lärarnas sam-

manlagda tjänstgöring vid statliga skolor. För den särskilde huvudmannen gör sig givetvis också en viss utjämning gällande såväl i tiden som på grund av förekomsten av flera befattningar hos en och samme huvudman. Den ifrågasatta bestämmelsen skulle sålunda knappast få någon större ekonomisk betydelse. Den synes därför icke vara påkallad av rättviseskäl. Det bör härvidlag även ihåggkommas, att den nya övningslärarorganisationen medför statsbidrag till kommunerna för avlöningen till övningslärare. Dessutom är att märka, att bestämmelsen skulle medföra avsevärda administrativa olägenheter vid avgiftsuppbörden. På grund av bl. a. nu anförda skäl vilja de sakkunniga icke förorda någon avvikelse från de angivna huvudgrunderna för uttagande av avgifter för övningslärarnas pensionering.

SPA-reglementet stadgar, att huvudman i vissa fall skall erlægga engångsavgift vid höjning av pensionsunderlag för att pensionen skall beräknas helt på det högre underlaget. Bestämmelsen avser även sådan underlagshöjning, som följer av flyttning till högre lönegrad i samband med extra ordinarie lärares övergång till ordinarie anställning. De sakkunniga anför, att det kunde ifrågasättas att i SPA-reglementet intaga en bestämmelse om att i dylikt fall engångsavgift ej skulle behöva erläggas, detta för att underlätta det administrativa arbetet för pensionsanstalten. Emellertid ha de sakkunniga icke funnit anledning att härvidlag föreslå någon undantagsbestämmelse för övningslärarna. De sakkunniga framhålla, att en sådan bestämmelse icke skulle få någon större praktisk betydelse. Lärarna syntes i allmänhet vinna pensionsberättigande anställning så tidigt, att de kunde beräknas uppnå flera än 30 anställningsår, och i fall, där lärare kunde beräknas få överskottsår, toges hänsyn härtill vid avgörande huruvida och i vad mån engångsavgift för höjningen skulle behöva erläggas, vilket ofta medförde, att engångsavgift ej komme att erfordras för höjningen. Bestämmelsen skulle också, enligt vad de sakkunniga framhålla, bryta likformigheten i avgiftssystemet, vilket borde undvikas.

Övergångsbestämmelser. Enligt sakkunnigmajoritetens förslag skall, såsom förut nämnts, i fråga om tid efter löne- och pensionsregleringens ikraftträdande gälla, att tjänstetid såsom extra ordinarie lärare vid tjänstårsberäkningen regelmässigt tillgodoräknas till $\frac{3}{4}$. De sakkunniga ha övervägt möjligheten att låta denna regel få retroaktiv verkan men funnit, att dylik möjlighet icke föreligger. Till stöd för uttalandet härom ha de sakkunniga lämnat en utförlig redogörelse för de under olika tidsperioder gällande principerna i fråga om tjänstårsberäkning i pensionshänseende. Av redogörelsen härför och för de sakkunnigas överväganden i ämnet framgår i huvudsak följande.

Enligt äldre bestämmelser ha tjänståren satts lika med anställningstidens längd oberoende av tjänstgöringens omfattning. Principen om full tillgodoräkning av anställningstid tillämpas sålunda i 1907 års civila pensionslag och 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt, enligt vilka avkortning av pension med hänsyn till mindre än full tjänstgöring endast sker där detta förhållande förelegat vid avgången eller under en viss tidsperiod dessförinnan och det vid avgången gällande tjänstepensionsunderlaget därför är avkortat.

Enligt nyare pensionsreglementen tillgodoräknas däremot såsom tjänstår

endast så stor del av anställningstiden som tjänstgöringens omfattning utgör av full sysselsättning. Vid övergången den 1 januari 1938 från civila pensionslagen till civila tjänstepensionsreglementet och vid den år 1949 genomförda reformen av pensionsbestämmelserna för kommunalt anställda övningslärare har det därför förelegat ett ensartat problem. Vid båda tillfällena har man nämligen haft att taga ställning till frågan huruvida och på vilket sätt sysselsättningsgraden såsom norm för tjänstårsberäkningen skulle få retroaktiv verkan på tilländalupen anställningstid. Problemet har emellertid lösts på olika sätt. Beträffande de statligt anställda lärarna tillgodoräknas varje anställningsår före den 1 januari 1938 som om treprocentregeln därunder varit gällande, medan beträffande de kommunalanställda lärarna tiden före år 1950 enligt kungörelsen 1949: 728 tillgodoräknas som om tjänstgöringsskyldigheten hela tiden varit den som gällde vid utgången av år 1949. I ena fallet har man således beaktat de årliga växlingarna i tjänstgöringens omfattning, men i andra fallet har man bortsett från dessa växlingar. Givet är, att så principiellt olika metoder för beräkning av tjänstår lett till skilda resultat i fråga om den nu bestående, övergångsvis förvärvade rätten till tjänstår, allt efter det befattningshavaren vid övergången innehade statlig eller kommunal anställning. Övergångsregeln till SPA-reglementet torde i allmänhet vara den för befattningshavaren förmånligare. Särskilt gynnsam är regeln för den som vid övergången hade 30 veckotimmar men tidigare under en lång följd av år haft en undervisningskyldighet av 20 veckotimmar, som utgör minimum för pensionsrätt enligt 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt, eller ock varit delägare i lärarinnornas pensionsanstalt med ännu lägre veckotimtal; för nämnda befattningshavare tillgodoräknas föregående tid som om tjänstgöringsskyldigheten hela tiden varit 30 veckotimmar. Regeln kan emellertid få motsatt verkan, nämligen om befattningshavaren vid övergången har ett lägre veckotimtal än han förut i allmänhet haft. I det speciella fallet att lärare vid SPA-reglementets ikraftträdande innehade kommunal anställning med mindre än full tjänstgöring men förut förvärvat tjänstår på grund av anställning i statlig övningslärarbefattning, reduceras även sistnämnda tjänstår i förhållande till vad tjänstgöringens omfattning vid utgången av år 1949 utgjorde av full tjänstgöring, och detta oavsett vad de för befattningshavaren tidigare gällande statliga pensionsbestämmelserna tillförsäkrat honom; har övergången från statlig till kommunal anställning ägt rum efter den 1 januari 1938, blir den statliga tjänstetiden alltså underkastad en dubbel reduktion, först enligt treprocentregeln och därefter på grund av SPA-reglementets reduktionsregel. Av det sagda framgår, att den ifrågavarande övergångsbestämmelsen till SPA-reglementet åtminstone i en del men troligen mera sällsynta fall kan leda till resultat, som ur rättvisesynpunkt te sig mindre tillfredsställande. Ojämheter känneteckna även motsvarande övergångsbestämmelse för de statligt anställda övningslärarna. Då bestämmelsen avser endast den som den 1 januari 1938 innehade ordinarie anställning, kan anställningstid före nämnda dag såsom icke-ordinarie övningslärare ej tillgodoräknas beträffande lärare, som först senare vunnit ordinarie anställning. I syfte att undanröja den ifrågavarande skillnaden föreslogo 1938 års pensionssakkunniga en övergångsbestämmelse till 1941 års allmänna tjänstepensionsreglemente av huvudsaklig innebörd, att övergångsbestämmelsen i kungörelsen 1938: 3 skulle tillämpas även på den som vid utgången av år 1937 innehade icke-ordinarie läraranställning, som till art och omfattning motsvarade extra ordinarie befattning enligt 1937 års lönebestämmelser för icke-ordinarie lärare. Övningslärarna ha emellertid undantagits från tillämpningen av 1941 års allmänna pensionsreglementen,

och skiljaktigheten mellan den som vid 1937 års utgång innehade ordinarie anställning och den som vid samma tidpunkt var icke-ordinarie lärare består alltså för övningslärarna; för dylik icke-ordinarie lärare kan tidigare icke-ordinarie anställningstid tillgodoräknas endast efter beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall, och därvid plägar tillgodoräkning medgivnas till $\frac{2}{3}$ av det antal tjänstår, som med tillämpning av treprocentregeln eljest skulle ha tillgodoräknats.

En tredje lösning av spørsmålet hur sysselsättningsgraden såsom norm för pensionsberäkningen skall verka tillbaka i tiden kan sägas ha skett, då vissa övningslärarinnor vid privatläroverken med pensionsrätt i lärarinnornas pensionsanstalt från och med den 1 januari 1950 överfördes till SPA-reglementet. I fråga om tillgodoräkning av delaktighetstiden i nämnda pensionsanstalt utfärdades i anslutning härtill en övergångsbestämmelse (1949: 728) med saklig innebörd, att anställningsår med dylik delaktighet tillgodoräknas till ungefär samma del som veckotimtalet under året utgjort av 30.

Vad angår de övningslärare, som övergått från 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt eller reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt till civila tjänstepensionsreglementet, gäller att anställningstid, under vilken befattningshavaren varit underkastad något av de båda förstnämnda reglementena, räknas såsom hela tjänstår oberoende av tjänstgöringens omfattning. Detta medför, att dylik övningslärare med avseende å den icke-statliga anställningen behandlas gynnsammare än med avseende å den statliga anställningen.

Vad slutligen beträffar befattningshavare, som efter den 1 juli 1950 övergå från SPA-reglementet till allmänna tjänstepensionsreglementet, regleras dylika fall så, att de enligt förstnämnda reglemente förvärvade tjänståren efter övergången tillgodoräknas i oförändrad omfattning. Samma regel tillämpas vid flyttning från allmänna tjänstepensionsreglementet till SPA-reglementet.

Det anförda ger vid handen, att växlingarna i tjänstgöringens omfattning beaktats på olika sätt för lärare under skilda pensionsreglementen. Till art och omfattning jämförlig undervisning har därför kunnat medföra skilda resultat i fråga om rätten till tjänstår olika grupper emellan. Ytterligare skiljaktigheter i fråga om tjänstårsrätten ha uppstått därigenom, att man i anslutning till de vid olika tillfällen genomförda pensionsreformerna utfärdat regler för tillgodoräkning av föregående anställningstid, vilka byggt på helt skilda principer. Den bild man har av nu föreliggande rätt till tjänstår och hur denna rätt uppstått präglas sålunda av en synnerligen stark oenhetlighet. Då tjänståren omspanna tid, under vilken tjänstgöringens omfattning i vissa fall utgjort ett mycket ringa antal timmar och i andra fall motsvarat 34 veckotimmar eller högre, anse de sakkunniga det vara uteslutet att retroaktivt tillämpa $\frac{3}{4}$ -regeln på föregående pensionsberättigande anställningstid.

De sakkunniga ha också undersökt möjligheten att tillämpa en modifierad $\frac{3}{4}$ -regel. En dylik reglering skulle emellertid enligt de sakkunnigas mening bli av delvis mycket komplicerad natur. De sakkunniga ha därför förordat, att nu bestående rätt till tjänstår överflyttas till allmänna tjänstepensionsreglementet respektive SPA-reglementet utan modifikation av tjänstårens antal.

I det förevarande spørsmålet har herr *Ullne* i sitt särskilda yttrande anfört följande.

Tjänstår, som förvärvats före pensionsregleringens ikraftträdande, skola enligt de sakkunniga tillgodoräknas i oförändrad omfattning. Härför talar,

att denna princip är i stort sett allmänt vedertagen. Beträffande statliga övningslärare skedde dock viss omläggning av tjänstårsberäkningen vid 1938 års pensionsreglering.

Då tidigare olika pensionssystem och övergångsanordningar gällt för olika kategorier övningslärare, leda dock dessa regler till ojämna och stundom överraskande resultat, såsom framgår av den i betänkandet lämnade redogörelsen. Tolkningen av dessa bestämmelser erbjuder dessutom stora svårigheter. En viss justering av dessa bestämmelser bör därför enligt min mening ske. På grund härav böra för övningslärare utfärdas övergångsbestämmelser av följande innebörd.

Pensionsberättigande statlig anställning före ikraftträdandet tillgodoräknas i förhållande till tjänstgöringens omfattning med tillämpning av treprocentregeln, oavsett om läraren har statlig eller icke-statlig anställning vid pensionsfallet. Anställning före ikraftträdandet med pensionsrätt i statens pensionsanstalt tillgodoräknas i förhållande till tjänstgöringens omfattning, varvid denna för olika tider bestämmes med hänsyn till det antal timmar, för vilka pensionsavgifter enligt regleringshandlingar skola erläggas. Har engångsavgift erlagts för viss tid, bör dock denna tid anses ha omfattat det timantal, för vilket engångsavgift beräknats. Tid, som enligt kungörelsen 1949: 727 punkt 13 tillgodoräknas till hälften, reduceras dessutom i förhållande till tjänstgöringens omfattning. Anställning före ikraftträdandet med pensionsrätt i lärarinnornas pensionsanstalt reduceras i förhållande till tjänstgöringens omfattning. Icke-statlig anställning, som nu sagts, tillgodoräknas i samma utsträckning, vare sig pensionsfallet inträffar under statlig eller icke-statlig anställning.

Yttrandena.

Formen för en pensionsreglering. Sakkunnigmajoritetens förslag, att 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen göras tillämpliga å de statsanställda övningslärare samt SPA-reglementet å de icke statsanställda, biträdes av *statskontoret* och *statens pensionsanstalt*. Under hänvisning till vad ledamoten Ulne anför i sin reservation förorda *skolöverstyrelsen* och *TCO* ett särskilt pensionsreglemente.

Metoden för pensionens avvägning. Förslaget om tillgodoräkning av anställningstid såsom extra ordinarie lärare till $\frac{3}{4}$ oavsett tjänstgöringens omfattning har avstyrkts i samtliga yttranden utom skolöverstyrelsens. De avstyrkande remissinstanserna ha ansett, att tillgodoräkning av extra ordinarie anställningstid bör äga rum i enlighet med den av de sakkunnigas ordförande föreslagna regeln. *Statskontoret* uttalar, att med hänsyn till förestående revision av de allmänna pensionsreglementena en särskild tillgodoräkningsregel i allt fall måste betraktas som ett provisorium. Även *TCO* synes förutsätta en omprövning av spørsmålet om tillgodoräkning av anställningstid såsom extra ordinarie övningslärare. *Skolöverstyrelsen* uttalar att, oavsett om $\frac{3}{4}$ -regeln godtages eller ej, antalet tjänstår för full ålderspension bör begränsas till 28 mot eljest 30.

Pensionsålder. Invändning mot sakkunnigmajoritetens förslag beträffande pensionsåldern har framförts endast av *TCO*, som förordar en pensionsålder av 63 år för samtliga övningslärare.

Finansiering. Skolöverstyrelsen vill ej tillstyrka, att pensionsavgifter skola uttagas för kommunalanställd lärares fyllnadstjänstgöring vid statlig skola. Övriga statliga remissmyndigheter ha ej gjort några erinringar mot de sakkunnigas förslag beträffande pensionskostnadernas finansiering. Beträffande detta spörsmål har TCO, såsom av det följande framgår, framfört vissa synpunkter i samband med yttrandet över de sakkunnigas förslag i fråga om tillgodoräkning av anställningstid före pensionsregleringens ikraftträdande.

Övergångsbestämmelser. Vad de sakkunniga föreslagit i fråga om övergångsbestämmelser till den nya pensionsordningen har ej föranlett någon erinran från de statliga remissinstanserna. Föredraganden i statskontoret har dock anmält avvikande mening på en punkt, nämligen i fråga om tillgodoräkning av icke-ordinarie anställningstid före ikraftträdandet av 1937 års pensionsreglering. Dylik tid bör enligt reservantens mening tillgodoräknas på sätt sker för ämneslärarna. TCO anför beträffande övergångsregleringen följande.

De sakkunniga ha ansett det uteslutet att tillämpa den föreslagna $\frac{3}{4}$ -regeln vid retroaktivt tillgodoräkning av tidigare anställningstid och föreslå, att nu i pensionshänseende intjänade tjänstår överflyttas till allmänna tjänstepensionsreglementet respektive SPA-reglementet utan modifikation av tjänstårens antal. Statligt anställda övningslärare liksom övningslärare vid högre kommunala skolor ha sedan gammalt haft pensionsrätt. Övningslärare vid folk- och fortsättningskolor ha emellertid i detta hänseende varit beroende av huruvida vederbörande huvudmän i behörig ordning reglerat tjänsterna för erhållande av pensionsrätt i SPA. 1944 års pensionsutredning synes vid utarbetandet av sitt förslag till provisorisk pensionsreglering ha iakttagit en viss försiktighet när det gällde att avgöra, vilka övningslärare som skulle omfattas av den provisoriska pensionsregleringen. Anledningen härtill var, att den nu aktuella pensionsregleringen icke skulle föregripas.

Av Kungl. Maj:ts proposition i ärendet framgår, att ett eftergivande av kravet på engångsavgift för höjande av pensionsunderlagen till nivå motsvarande de av riksdagen beslutade lönerna ansågs innebära ett gynnande av de huvudmän, som av en eller annan anledning uraktlåtit att vidtaga åtgärder för åstadkommande av en i förhållande till de gällande lönerna lämpligt avvägd pensionsnivå, i jämförelse med de huvudmän, som föranstaltat att de under årens lopp företagna kommunala löneregleringarna medfört en motsvarande höjning av pensionsunderlagen. En av bl. a. TCO och Svenska Facklärarförbundet ifrågasatt ordning, enligt vilken tillgodoräkning av tjänstår skulle medgivas utan att huvudmannen erlade engångsavgift, ansågs sålunda ej acceptabel. Den provisoriska pensionsregleringen har därför icke automatiskt medfört, att pensionsbeloppen för de i SPA reglerade övningsläartjänsterna höjts till en nivå motsvarande den som skulle komma att gälla vid den förestående löneregleringen. Den provisoriska pensionsregleringen omfattar icke heller det mycket stora antalet övningslärare, som sedan en lång följd av år innehaft befattningar, vilka icke av huvudmännen reglerats med pensionsrätt. TCO vill med hänvisning till sitt ovan omnämnda yttrande över förslaget till provisorisk pensionsreglering framhålla vikten av att sådana övningsläartjänster, för vilka tjänstgöringen under en följd av år haft den omfattningen, att de kunnat regleras i SPA, enligt stadgande i övergångsbestämmelserna till den nu aktuella pensionsregleringen betraktas, som om sådan pensionsrätt i SPA förelegat under befattningshavarens

hela tjänstetid. Rätt att tillgodoräkna sådan tidigare tjänstetid bör obligatoriskt medgivas lärare antingen genom att kravet på engångsavgift eftergives eller genom att vederbörande huvudman ålägges att tillskjuta erforderlig avgift.

I samband med löne- och pensionsregleringen för folkskolans lärare år 1938 stadgades, att hänsyn skulle tagas till tjänstepensionsunderlaget för tid innan det nya pensionsreglementet blivit gällande för läraren. Därvid skulle anses som om för befattningshavaren gällt de tjänstepensionsunderlag, som enligt det nya reglementet fastställdes för befattningen. Liknande övergångsbestämmelser böra för de reglerade övningslärartjänsterna intagas i övergångsbestämmelserna till den definitiva pensionsregleringen.

Föredraganden.

Den lönereglering för övningslärare vid statliga och vissa icke-statliga skolor, om vilken principbeslut fattades vid 1948 års riksdag, har i en förut denna dag på min föredragning beslutad proposition föreslagits skola genomföras den 1 juli innevarande år. Därest detta förslag bifalles, aktualiseras frågan vilka tjänste- och familjepensionsbestämmelser som böra gälla för övningslärarna. Utredning i ämnet har verkställts av 1947 års lärarpensionskommitté, vilkas förslag undergått vederbörlig remissbehandling.

Beträffande den yttre form, vari pensionsbestämmelser för ifrågavarande ändamål böra meddelas, är att märka, att för närvarande gälla skilda pensionsförfattningar för statliga och icke-statliga övningslärare på motsvarande sätt som för andra statstjänstemän respektive icke-statliga befattningshavare med av staten anordnad pensionering. För övningslärarna gälla emellertid icke samma pensionsförfattningar som för tjänstemännen i allmänhet. 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen eller deras närmaste föregångare, de år 1941 utfärdade allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, ha icke blivit tillämpliga på de statliga övningslärarna — ett av 1938 års pensionskommitté framställt förslag att sistnämnda reglementen skulle tillämpas jämväl på dessa lärare har icke genomförts — utan för dem gälla 1934 års civila tjänstepensionsreglemente och 1936 års allmänna familjepensionsreglemente; utgående tjänste- och familjepensioner ha emellertid genom de under senare år företagna förbättringarna av äldre pensioner i princip uppbringats till den nivå, som gäller enligt 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen. Den grundförfattning, varigenom de icke-statliga övningslärarnas pensionsrätt regleras, är det tidigare gällande reglementet för statens pensionsanstalt, men det nu gällande SPA-reglementet har erhållit provisorisk tillämpning på ifrågavarande befattningshavare.

De sakkunniga ha föreslagit, att övningslärarna i samband med löneregleringen inordnas, de statliga lärarna under 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen och de icke-statliga lärarna under SPA-reglementet. En av de sakkunniga har föreslagit, att i stället ett särskilt pensionsreglemente för statliga och icke-statliga övningslärare utfärdas. Vid

remissbehandlingen ha statskontoret och statens pensionsanstalt biträtt sakkunnigmajoritetens förslag, under det att skolöverstyrelsen och Tjänstemännens centralorganisationen biträtt reservantens.

För egen del ansluter jag mig till sakkunnigmajoritetens förslag. Jag vill framhålla, att frågan om den ståndpunkt, som man härvidlag intager, knappast blir av någon betydelse för pensionsförhållandenas materiella gestaltning, då allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena och SPA-reglementet innehållsmässigt så nära som möjligt överensstämna, bortsett från skiljaktigheter betingade av att bestämmelserna i ena fallet skola tillämpas på statsanställda och i andra fallet på icke-statsanställda befattningshavare. Den omständigheten, att de redan befintliga reglementena erhålla tillämpning jämväl på övningslärare, föranleder icke att de behöva utökas med mer än ett mycket begränsat antal särbestämmelser, och å andra sidan skulle i ett särskilt pensionsreglemente för övningslärare givetvis icke kunna undvaras huvudbestämmelser av ett betydande omfång, motsvarande dem som innefattas i de nuvarande pensionsreglementena. Jag vill tillägga, att jag icke finner uteslutet, att ett enhetligt reglemente för den statliga pensioneringsverksamheten kommer att framgå såsom resultat av den utredning på pensionsområdet, vilken är avsedd att igångsättas under den närmaste framtiden.

Vid detta ståndpunktstagande kommer frågeställningen att bliva, i vilka avseenden ändringar i och tillägg till pensionsreglementena böra göras i förevarande sammanhang. Om man följer de gällande pensionsreglementenas systematik, uppkomma i tur och ordning frågor rörande pensioneringens omfattning, avgångsskyldigheten, de närmare förutsättningarna för erhållande av pension och metoden för pensionsberäkningen.

I överensstämmelse med vad de sakkunniga föreslagit bör pensionsrätt åtfölja ordinarie och extra ordinarie anställning, som avses i avlöningsreglementet för övningslärare; de icke-statliga övningslärarna böra härvid för SPA-reglementets tillämpning hänföras till grupp A och alltså obligatoriskt erhålla pensionsrätt. De sakkunniga ha vidare erinrat om att Kungl. Maj:ten enligt 1 § 2 mom. allmänna tjänstepensionsreglementet äger, då särskilda skäl därtill äro, besluta att reglementets bestämmelser skola gälla jämväl för statlig befattningshavare med annan anställningsform än nu angivits, och de ha uttalat, att med stöd av denna bestämmelse pensionsrätt borde kunna tillförsäkras även lärare, som tillfälligtvis på grund av nedgång i veckotimantalet å tjänsten förlorade den extra ordinarie anställningen, ävensom lärare med en tjänstgöring, som på grund av tjänstgöringsortens läge eller jämförligt skäl icke kunde sammanslås med annan övningslärartjänst men som med avseende å omfattningen obetydligt understeg vad som fordrades för extra ordinarie anställning. Ställning härtill torde icke i och för sig behöva tagas i detta sammanhang. Därest nämnda bestämmelse över huvud taget utnyttjas för ifrågavarande ändamål, synes i varje fall restriktivitet därvid böra iakttagas och pensionsrätt sålunda endast böra medgivnas, då starka sakliga skäl tala därför.

I fråga om avgångsskyldigheten ha de sakkunniga, under hänvisning till att de statliga pensionsåldersbestämmelserna äro föremål för översyn genom en särskild utredning, icke ansett sig böra framlägga förslag till ändring av nu gällande pensionsåldrar; de ha dock uttalat sympati för att den för flertalet lärarinnor i hushållsgöromål gällande pensionsåldern av 65 år nedsättes till 63 år, och de ha vidare funnit motsvarande ändring befogad beträffande lärarinnorna i slöjd, särskilt när de även undervisade i hushållsgöromål. En av de sakkunniga har ansett att pensionsåldern för övningslärare borde fastställas till 63 år utom för teckningslärarna, som borde ha 65 års pensionsålder. Tjänstemännens centralorganisation har anhållit, att 63 års pensionsålder fastställes för samtliga övningslärare. Med hänsyn till angelägenheten av att icke föregripa resultatet av den pågående pensionsåldersutredningen föreslår jag för egen del, att ändring icke nu göres i gällande pensionsåldrar.

De sakkunniga ha beträffande procedur m. m. för beviljande av anstånd med avsked föreslagit, att härför skall för de statliga övningslärarna tillämpas samma anordning som gäller enligt SPA-reglementet. Mot att så sker har jag ingen erinran.

Beträffande de närmare förutsättningarna för erhållande av pension är att nämna en detaljfråga. En av de allmänt gällande förutsättningarna för medgivande av rätt till förtidspension är, att vederbörande tjänsteman inehar minst det antal tjänstår, som erfordras för erhållande av hel pension. I fråga om tjänstårsberäkning för pensionsbestämningen gäller, att tid under vilken icke-ordinarie tjänsteman haft avkortad tjänstgöring skall minskas med så stor del som svarar mot avkortningen i tjänstgöringstiden, men enligt särskild, redan gällande bestämmelse skola tjänståren beräknas utan dylik avkortning vid bedömande av möjligheten att bereda tjänsteman rätt till förtidspension. En dylik bestämmelse bör meddelas jämväl för övningslärarna därest, såsom i det följande föreslås, till grund för dessas pensionsberäkning lägges principen att tjänståren för tid, då vederbörande har extra ordinarie anställning utan full undervisningsskyldighet, skola avkortas.

Huvudfrågan i detta sammanhang rör emellertid metoden för pensionens avvägning i förhållande till tjänstgöringens omfattning. De grundläggande faktorerna för pensionens beräkning utgöra enligt det statliga pensions-systemet pensionsunderlag och tjänstår, och i det hänseende, varom här är fråga, gäller för närvarande, att avkortning av tjänstgöringens omfattning medför motsvarande avkortning vid tjänstårsberäkningen men däremot icke inverkar på pensionsunderlagets storlek; vad nu sagts gäller jämväl i fråga om pensionsberäkningen för statliga övningslärare. 1941 års lärarlönesakkunniga föreslogo i det betänkande de sakkunniga framlade rörande lönereglering för övningslärarna en sådan omläggning av metoden för pensionsberäkningen, att varje anställningsår såsom extra ordinarie eller ordinarie lärare skulle räknas som helt tjänstår och att tjänstepensionsunderlaget skulle beräknas i förhållande till medeltalet av de timtal, som gällt

för läraren under de tio sista åren före avgången. Lärarpensionssakkunniga ha upptagit förslaget till prövning men funnit detsamma medföra sådana svårigheter vid sjukpensioneringen och familjepensioneringen ävensom vid lärarens övergång till annat reglemente, att dess genomförande icke kunde förordas. De sakkunniga ha även ansett det vara principiellt riktigast att reglera övningslärarnas pensioner i huvudsaklig överensstämmelse med det nu rådande pensionssystemet eller med andra ord med pensionsunderlag och tjänstår i numera vedertagen betydelse såsom normerande huvudfaktorer.

De sakkunniga äro emellertid icke ense i fråga om det sätt varpå hänsyn till avkortningen i tjänstgöringen skall tagas vid tjänstårsberäkningen. Två av de sakkunniga ha förordat, att anställningstid såsom extra ordinarie lärare — med lägst halv tjänstgöring — skall tillgodoräknas till tre fjärdedelar, oberoende av tjänstgöringens omfattning. De sakkunnigas ordförande har däremot, under framhållande bl. a. av att den angivna regeln kunde leda till betydande ojämnheter, hävdadt, att den i pensionsreglementena nu tillämpade allmänna principen om avvägning av tjänståren i förhållande till tjänstgöringens omfattning borde följas även i fråga om övningslärarna. För båda ståndpunkterna har anförts utförlig motivering; beträffande denna hänvisar jag till det föregående.

Vid remissbehandlingen ha samtliga instanser utom skolöverstyrelsen anslutit sig till den mening, som uttalats av de sakkunnigas ordförande. Skolöverstyrelsen, som biträtt sakkunnigmajoritetens förslag, har vidare uttalat att, oavsett om $\frac{3}{4}$ -regeln godtoges eller ej, antalet tjänstår för full ålderspension borde begränsas till 28 mot eljest 30.

För egen del vill jag framhålla, att en revision av de statliga pensionsreglementena är förestående och att man, bl. a. med hänsyn till de önskemål som i olika sammanhang framkommit om att pensionen skall göras »oantastbar» i högre grad än nu, får förutsätta att därvid även kommer att till prövning upptagas frågan om metoden för pensionsbestämningen. Under sådana omständigheter synes mig en sådan omläggning av nuvarande pensioneringsprinciper, som sakkunnigmajoriteten förordat, icke nu böra vidtagas, med mindre särskilt starka skäl kunde anföras därför. Jag har emellertid icke för min del kunnat finna, att detta är fallet. Såsom de sakkunnigas ordförande framhållit, kan tvärtom tvekan råda om lämpligheten i och för sig av den föreslagna $\frac{3}{4}$ -regeln. Då härtill kommer att, enligt vad de sakkunniga framhålla, möjlighet icke synes finnas att låta denna regel få retroaktiv verkan, föreslår jag, att bestämmelserna om tjänstårsberäkning för tid, varunder innehaves extra ordinarie övningsläraranställning, utformas på det sätt de sakkunnigas ordförande angivit. Bestämmelserna komma därvid att utformas med redan befintliga bestämmelser för vissa lärare vid konstfackskolan och musikhögskolan som förebild. Dessa böra jämväl tjäna som förebild för en bestämmelse rörande beräkning av invalidpension för övningslärare. Jag kan icke förorda, att för övningslärarens del införes en tjänstålder för hel pension av 28 år, vilken icke eljest gäller enligt det statliga pensionssystemet.

Härutöver böra, likaledes efter förebild av redan gällande bestämmelser, meddelas vissa föreskrifter rörande verkan i pensionshänseende av tvångsförflyttning till annan tjänst.

Jag förordar i enlighet härmed, att Kungl. Maj:t dels för riksdagen framlägger förslag till kungörelser om ändring i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen, upptagande nu angivna ändringar, dels ock av riksdagen utverkar bemyndigande för sig att i angivna delar ändra SPA-reglementet.

Vad härefter angår frågan i vilken mån övergångsbestämmelser böra meddelas i anslutning till reglementsändringarna, synes mig — med hänsyn bl. a. till att en överarbetning av förslaget till avlösningsreglemente för övningslärare är avsedd att komma till stånd före utfärdandet — Kungl. Maj:t böra erhalla riksdagens bemyndigande att utfärda övergångsbestämmelser. Här må endast nämnas, att bestämmelse om tjänstårsberäkning i relation till undervisningsskyldighetens omfattning övergångsvis erfordras även för ordinarie lärare, att pensionsrätten för övningslärare, som tidigare varit delägare i lärarinnornas pensionsanstalt, bör regleras i huvudsaklig överensstämmelse med vad som skett beträffande övningslärare, vilken provisoriskt inordnats under SPA-reglementet från och med den 1 januari 1950, samt att en bestämmelse bör meddelas för att bevara den rätt i fråga om tillgodoräkning av tjänstår för familjepension, som genom 1938 års familjepensionsreglering övergångsvis tillförsäkrades övningslärarna. I detta sammanhang må vidare erinras, att i 13 § 2 mom. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente stadgas att, om för ordinarie tjänst ändring skett beträffande pensionsålder, tjänstepensionsunderlag eller för hel pension erforderligt antal tjänstår, grundbeloppet av tjänstepensionen för den som omedelbart före ändringen innehade tjänsten icke skall understiga det belopp, vartill det skulle ha beräknats därest ändringen icke ägt rum och, i fall där pensionsåldern sänkts, såsom tjänstår fått tillgodoräknas den tid varmed sänkningen skett; ett motsvarande stadgande finnes intaget i 8 § 2 mom. 1947 års allmänna familjepensionsreglemente. I anslutning till dessa stadganden böra meddelas övergångsbestämmelser av innebörd, att vid deras tillämpning må tagas hänsyn till de enligt 1947 års reglementen gällande pensionsunderlagen för de lönegrader inom det nya lönesystemet, som motsvara de nu tillämpade lönegraderna. — Vissa vid remissbehandlingen framkomna önskemål om mycket långt gående övergångsanordningar torde enligt min mening icke kunna tillgodoses.

Vad slutligen angår vissa detaljfrågor rörande finansieringen av övningslärarpensioneringen, har vad de sakkunniga anfört härom synts mig vara godtagbart; därest riksdagen icke däremot framställer erinran, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser i ämnet. Jag kan icke förorda att kravet på erläggande av engångsavgift eftergives i vidare mån än som redan skett genom SPA-reglementet med därtill hörande övergångsbestämmelser.

2:o.

Pensioneringen av kyrkomusiker.

Vid 1949 års riksdag fattades principbeslut i fråga om kyrkomusikerorganisationen och om kyrkomusikernas anställnings- och avlöningsförhållanden (prop. nr 199; r. skr. nr 327). Uppdrag att i anslutning därtill verkställa utredning och avgiva förslag angående tjänste- och familjepensionsbestämmelser för kyrkomusikerna har lämnats åt 1947 års lärarpensionssakkunniga. De sakkunniga ha numera avgivit ett den 11 mars 1950 dagtecknat betänkande angående bl. a. pensioneringen av kyrkomusiker. Under utredningsarbetets gång ha de sakkunniga haft överläggningar med Tjänstemännens centralorganisation (TCO). Över betänkandet ha i den del, varom här är fråga, efter remiss avgivits yttranden av statskontoret, statens pensionsanstalt, skolöverstyrelsen och TCO. Vidare har *Centralstyrelsen för Sveriges allmänna organist- och kantorsförening* inkommit med en promemoria rörande pensionsförhållandena för kantorer.

Enligt förslag, som i annat sammanhang framlägges denna dag, skall löneregleringen för kyrkomusikerna träda i tillämpning efter den 30 juni 1950, efter hand som lagakraftgäande beslut föreligga om indelning i kyrkomusikerdistrikt och om tjänstetyper m. m. I anslutning härtill anhåller jag att nu få anmäla frågan om pensioneringen av kyrkomusiker.

Någon pensionering av kyrkomusiker under statlig medverkan finnes för närvarande icke. Ej heller synas församlingarna själva i någon större omfattning ha ordnat pensionsfrågan. I 1942 års kyrkomusikerutrednings betänkande del I (SOU 1945: 16, s. 42) har intagits en sammanställning över befattningshavarnas pensionsförhållanden år 1943, till vilken torde få hänvisas. Efter nämnda tid torde dock antalet befattningar med pensionsrätt ha ökat.

Kyrkomusikerutredningen framlade förslag om anordnande av en pensionering av kyrkomusikerna enligt följande huvudgrunder.

De ordinarie och extra ordinarie självständiga kyrkomusikerna skulle inordnas under reglementet för statens pensionsanstalt, varvid viss avgiftsplikt skulle åvila såväl befattningshavarna som församlingarna. Tjänstepensionsunderlaget skulle utgöra 60 % av den i förhållande till omfattningen av befattningshavarens tjänstgöring bestämda, för ortsgrupp C utgående fasta årslönen i högsta löneklassen, fyllnadslön däri inräknad. Tjänstepensionsunderlaget skulle dock maximeras i förhållande till den mot 30 veckotimmars tjänstgöring svarande årslönen; lönen för överskjutande timmar skulle alltså ej vara pensionsgrundande. Pensionsåldern skulle vara 63 år. För hel pension skulle erfordras 30 tjänstår.

Kantorerna skulle, inom ramen för folkskolans pensionsreglementen, erhålla pension för tjänstgöringen såsom kyrkomusiker genom ökning av det för lärarbefattningarna gällande tjänstepensionsunderlaget med 936 kronor. Motsvarande ökning av familjepensionsunderlaget skulle vara 306 kronor. För den ifrågavarande pensionsrätten skulle befattningshavarna ha att vidkännas vissa ökningar av de för lärarbefattningarna gällande pensionsavdragen.

Kantor, som överginge till sådan lärarbefattning vid folkskolan, med vilken kyrkomusikalisk tjänstgöring ej vore förenad, skulle kunna kvarstå vid förut gällande pensionsvillkor, om övergången skedde utan befattningshavarens förvållande och om kantorsbefattningen innehafts under minst 12 år.

Mot den av kyrkomusikerutredningen föreslagna pensionsregleringen reste statskontoret och statens pensionsanstalt invändningar i vad densamma avsåg kantorspensionen. Statskontoret yrkade, under hänvisning till att vederbörande folk- eller småskollärare redan i sin egenskap av lärare erhållit pensionsrätt för en heltidstjänst, att pension icke skulle få utgå för kantors-tilläggen. Statens pensionsanstalt framhöll, att organisationsförslaget visserligen i fråga om kantorsgöromålen innebure ett befästade av en sedan länge bruklig tjänstekombination, men att kyrkomusikertjänsten härvid närmast vore att betrakta såsom en bisyssla. Inom statlig pensionering hade man ej plägat låta pensionens storlek påverkas av den tjänstgöring, som en heltidsanställd befattningshavare kunde fullgöra vid sidan av sin heltidstjänst. Pensionsanstalten ställde sig därför synnerligen tveksam till förslaget, att den med heltidstjänst vid folkskola eller småskola förenade tjänstgöringen såsom kyrkomusiker skulle få inverka i pensionshänseende.

De sakkunnigas förslag.

De sakkunniga framhålla, att efter det kyrkomusikerutredningens förslag till pensionsreglering framlades huvudgrunderna för den statliga pensioneringen i vissa hänseenden ändrats. Den sedan den 1 juli 1947 gällande statliga pensionsordningen skiljer sig från de närmast före sagda dag tillämpade bestämmelserna huvudsakligen däri, att pensionen uppräknats med hänsyn till företagen lönerreglering och övergång till nya grunder för beräkning av rörligt tillägg, att tjänstepensioneringen samordnats med den allmänna folkpensioneringen samt att, i samband med övergången till netto-lönesystem, bestämmelserna om pensionsavdrag utgått ur pensionsreglementena. Motsvarande reglering har genomförts beträffande folkskolans lärare. Vidare erinras om att 1919 års reglemente för statens pensionsanstalt från och med den 1 januari 1950 ersatts med ett nytt reglemente (1949: 726), vilket i fråga om pensioneringsgrunderna nära ansluter sig till bestämmelserna i de allmänna statliga pensionsreglementena och folkskolans pensionsreglementen. Staten skall dock av huvudmännen taga ut vissa i reglementet bestämda pensionsavgifter, vilka beräknas täcka i stort sett hälften av pensionskostnaderna. Resten av kostnaderna skall utgå av medel från riksstaten på så sätt att staten utfyller skillnaden mellan de faktiska pensionsutbetalningarna och de till pensionsanstalten inflytande pensionsavgifterna.

I likhet med kyrkomusikerutredningen anse de sakkunniga, att de självsständiga kyrkomusikerna med ordinarie eller extra ordinarie anställning böra erhålla pensionsrätt i statens pensionsanstalt. Denna innebär enligt det nyantagna reglementet för anstaltens pensionerings-

verksamhet, att pensionsunderlagen komma att motsvara underlagen för statstjänstemän i motsvarande löneställning samt att huvudmännen ha att erlægga vissa avgifter för pensioneringen. För extra ordinarie organist komma avgifterna liksom tjänståren att reduceras i den mån tjänstgöringens omfattning understiger 30 veckotimmar. De sakkunniga ha icke ansett skäl finnas att beträffande organisterna tillämpa den av de sakkunniga — med reservation från ordförandens sida — för övningslärare föreslagna, i det föregående närmare berörda $\frac{3}{4}$ -regeln. Pensionsåldern borde bestämmas till 63 år, eller samma pensionsålder som gällde för musiklärare.

Vad angår frågan om pensionsrätt för kantorerna ha de sakkunniga till en början anfört, att det inom den statligt ordnade pensioneringen endast i undantagsfall förekomme, att med viss befattning följande ersättning utöver den egentliga lönen tillätes inverka på pensionsställningen. Avlöningsförmåner av dylikt slag, vilka ej påverkade pensionens storlek, funnes i stor utsträckning; såsom exempel kunde nämnas sådan avlöningsförestärkning vid vissa tjänster som avsåges i 37 § statens allmänna avlöningsreglemente ävensom i samma författningsrum omnämnda befattningsarvoden till tjänstemän, som innehade viss såsom särskild tjänst ej uppförd befattning. Hade tjänsteman utövat två pensionsberättigande befattningar, tillämpades vid regleringen av sammanträffande pensionsförmåner regelmässigt den principen, att av de sammanlagda förmåner finge uppbåras högst så mycket, som motsvarade den högre befattningens pensionsförmåner bestämda under hänsynstagande till tjänstetiderna i båda befattningarna. Vad slutligen anginge tjänsteman, som vid sidan av heltidstjänst hade en bisyssla, gällde undantagslöst, att pensioneringen icke finge påverkas av bisysslan.

På grund av det nu anförda ha de sakkunniga förklarat sig hysa starka principiella betänkligheter mot att låta pension utgå för kantorstilläggen. De sakkunniga anse det mest i överensstämmelse med hittills tillämpade principer, att kantorstilläggen icke göras pensionsbildande.

Emellertid ha de sakkunniga, för den händelse det likväl skulle anses att kantorsgöromålen borde föranleda en höjning av lärarpensionen, ansett sig böra lägga fram ett utkast till bestämmelser i ämnet. Efter att ha övervägt olika sätt för ett hänsynstagande till kantorstillägget i pensionsavseende ha de sakkunniga stannat för att föreslå, att tilläggs pensioneringen — om den befundes böra komma till stånd — utformades efter mönster av den tilläggs pensionering, som gäller för folkskollärare vilka ha förordnande som distriktsöverlärare. Detta innebär, att kantorernas pensionsfråga i stort sett skulle komma att lösas i principiell överensstämmelse med kyrkomusikerutredningens förslag till pensionsbestämmelser; de sakkunniga framhålla emellertid, att förutsättningarna för en avvägning av tilläggs pensionens belopp ändrats sedan kyrkomusikerutredningen lade fram sitt förslag, bl. a. med hänsyn till 1947 års pensionsreglering och till det förhållandet, att de numera beslutade kantorstilläggen äro lägre än motsvarande tillägg enligt kyrkomusikerutredningens förslag.

En tilläggs pensionering för kantorer borde enligt de sakkunnigas uppfattning innebära, att man höjde pensionsunderlaget för kantor, vars kyrkomusikaliska uppgifter ansåges motsvara minst 5 veckotimmar, med ett belopp motsvarande skillnaden mellan underlagen för lönegraderna Ca 23 och Ca 21. Till motivering härav ha de sakkunniga anfört följande.

Enligt princippropositionen skulle lönetillägg till kantor kunna utgå i förhållande till veckotimtal 1—13. Enär 30 veckotimmar anses utgöra full tjänstgöring för såväl folkskollärare som övningslärare och organist och enär vidare övningslärare liksom även organist skulle bli skyldig att därutöver fullgöra tjänstgöring motsvarande 4 veckotimmar utan att denna fyllnadstjänstgöring skulle bli pensionsgrundande, bör enligt de sakkunnigas mening det kyrkomusikaliska arbetet icke få öva inflytande på ställningen i pensionshänseende, om de kyrkomusikaliska uppgifterna motsvara 4 veckotimmar eller mindre.

Enligt vad de sakkunniga erfarit från 1941 års lärarlönesakkunniga väntas högre veckotimtal än 10 endast mera sällan komma i fråga för kantorernas kyrkomusikaliska uppgifter. De sakkunniga anse därför, att avvägningen av det pensionstillägg som skall utgå för lönetillägget bör kunna ske med löneförmånerna inom gruppen 5—10 veckotimmar såsom utgångspunkt. Då skillnaden mellan lönetilläggen för 5 veckotimmar och för 10 veckotimmar ej är större än att den ungefär motsvarar dubbla skillnaden mellan slutlönen för två på varandra följande lönegrader i skiktet närmast över folkskollärarnas löneläge, ha de sakkunniga ej ansett skäl finnas att differentiera pensionstilläggen efter antalet veckotimmar. Inom den berörda gruppen 5—10 veckotimmar motsvarar summan av lön och kantorstillägg för folkskolans lärare tillhörande lönegrad Ca 21 genomsnittligt löneförmånerna för lönegrad Ca 23. Om kantorstillägget anses böra bli pensionsbildande, torde därför pensionsunderlaget för kantorsbefattning — under förutsättning att de kyrkomusikaliska uppgifterna motsvara lägst 5 veckotimmar — böra sättas lika med det för folkskollärary- respektive småskollärarybefattningen gällande pensionsunderlaget ökat med skillnaden mellan underlagen för lönegraderna Ca 23 och Ca 21 eller med 768 kronor i fråga om tjänstepension och med 288 kronor i fråga om familjepension.

Beträffande tjänstårsberäkningen anföra de sakkunniga.

Det förhållandet att kantorsbefattning i lönehänseende behandlas som två befattningar — lärarbefattning och kyrkomusikerbefattning — kräver särskilda tjänstårsberäkningsregler med avseende å tid, under vilken åtnjutits partiell ledighet med C-avdrag. Dessa regler böra utformas i anslutning till vad som i sak gäller enligt allmänna tjänstepensionsreglementet. Har en folkskollärare kyrkomusikaliska uppgifter motsvarande veckotimtalet 6 och erhåller han för viss tid sådan tjänstledighet från kantorsgöringarna med C-avdrag å lönen, som skall medföra avdrag vid tjänstårsberäkningen för pension, torde vid tjänstårsberäkningen avdrag böra ske med lika många 36-delar av nämnda tid som det antal veckotimmar ledigheten omfattar. På motsvarande sätt torde avdrag vid tjänstårsberäkningen böra äga rum vid tjänstledighet för småskollärare med en undervisningsskyldighet av 28 veckotimmar. Motsvara för sådan lärare de kyrkomusikaliska uppgifterna 6 veckotimmar, bör avdrag göras med en 34-del för varje ledig veckotimme. Åtnjuter kantor tjänstledighet från undervisningen, men fullgör han de med sin befattning förenade kyrkomusikaliska uppgifterna, bör vid tjänstårsberäkningen för ovan nämnda lärare avdrag ske med $\frac{30}{30}$ re-

spektive ^{28/34}. Bestämmelser om dylika avdrag torde böra intagas i tillämpningsföreskrifterna till pensionsreglementena.

Enligt de sakkunnigas förslag skall kantors pensionsrätt tillkomma även den som utan något sitt förvållande förflyttats från befattning med kyrkomusikaliska uppgifter motsvarande minst 5 veckotimmar till befattning med kyrkomusikaliska uppgifter motsvarande mindre än 5 veckotimmar men som enligt det föreslagna avlöningsreglementet äger bibehålla det högre kantorstillägget. I fråga om befattningshavare, som förflyttats till enbart folkskollärary- eller småskollärarytjänst och som enligt nyssnämnda förslag äger bibehålla det före förflyttningen utgående tillägget under högst fem år, ha de sakkunniga ej funnit anledning föreslå kvarblivande vid den högre pensionsrätten efter förflyttningen.

De sakkunniga föreslå, att pensionsåldern för kantor skall vara den som gäller för honom i hans egenskap av lärare; den skulle alltså utgöra 63 år för folkskollärare samt 60 år för lärare vid småskola eller mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola, och pensionsåldern skulle inträda vid utgången av det redovisningsår, under vilket den ifrågavarande levnadsåldern uppnåtts. För anstånd med avgången efter uppnådd pensionsålder borde för kantor gälla samma regler som för lärare. I dylika frågor borde kyrkorådet beredas tillfälle yttra sig.

Vad slutligen angår finansieringen av en eventuell tilläggs pensionering för kantorer ha de sakkunniga förordat, att pensioneringen anordnas utan avgiftsplikt, samt därom anfört följande.

Enär pensionsavgifter föreslagits skola utgå för självständig kyrkomusikerbefattning, borde principiellt sett pensionsavgifter utgå även för tilläggs pensionen för kantor. Den årliga avgiften borde motsvara skillnaden mellan de fortlöpande avgifterna enligt pensionsanstaltens reglemente för pensionsklasserna 1: 26 och 1: 24, eller 86 kronor jämte rörlig tilläggsavgift, vilken för närvarande skulle utgöra 12 %. Beräknas antalet kantorer med pensionsrätt till 1 500 å 1 600, skulle vid nuvarande indexläge de totala pensionsavgifterna för kantorerna uppgå till i runt tal 150 000 kronor för år. Detta är visserligen ett ur finansiell synpunkt icke obetydligt belopp. Med hänsyn till att pensionsavgift icke utgår för lärarpensionen och att på grund därav ett uttagande av årlig pensionsavgift för tilläggs pensionen för kantor skulle medföra förhållandevis stora administrativa svårigheter, ha de sakkunniga likväl stannat för att icke föreslå avgifter för kantors pensioneringen.

Yttrandena.

De sakkunnigas förslag till pensionsreglering för organister har i huvudsak lämnats utan erinran i de avgivna yttrandena. TCO hänvisar dock till vissa synpunkter, som framförts beträffande pensioneringen av övningslärare, vilka synpunkter i förekommande fall skola ha avseende även på organister. Vidare framhåller TCO, att de bestämmelser, som föreslagits skola gälla för extra ordinarie organist, böra tillämpas även på extra ordinarie biträdande organist.

I fråga om pension till kantorer anför statskontoret följande.

Vad beträffar pension åt kantor har statskontoret, såsom de sakkunniga även erinrat, i utlåtande över 1942 års kyrkomusikerutrednings betänkande yrkat avslag på utredningens förslag, att kantorerna vid sidan av pension såsom folk- eller småskollärare skulle erhålla särskild tilläggspension för tjänstgöringen såsom kyrkomusiker. Kantorerna hade redan såsom lärare pensionsrätt för en heltidstjänst och deras tjänstgöring såsom kyrkomusiker måste därför betraktas såsom en ren bisyssla. Ämbetsverket vidhåller denna sin uppfattning och vill härjämte understryka, att införande av dylika tilläggspensioner skulle, såsom lärarpensionssakkunniga jämväl framhållit, stå i strid med de principer, som av Kungl. Maj:t tillämpas vid reglering av sammanträffande pensionsförmåner. Därest kantorstilläggen förenas med pensionsrätt, torde därför en omprövning av dessa principer bliva ofrånkomlig.

Ett liknande uttalande gör *statens pensionsanstalt*.

Skolöverstyrelsen uttalar endast, att överstyrelsen i stort sett ansluter sig till vad de sakkunniga föreslagit. Enligt överstyrelsens mening förtjänar det dock övervägas, om icke till underlätande av det administrativa arbetet finansieringen av kantorernas pensionering borde ske genom kyrkofonden och att därför erforderliga belopp årligen överfördes från fonden till statsverket.

TCO framställer åtskilliga invändningar mot vad de sakkunniga anfört beträffande frågan om pension till kantor. Sålunda framhålles, att kantorsgöromålen icke kunna anses utgöra en bisyssla vid sidan av folkskollärartjänsten; kantorernas ställning anses böra jämföras med distriktsöverlärarnas. Vidare hävdas, att samtliga kantorer utan inskränkning med hänsyn till de kyrkomusikaliska uppgifternas omfattning böra erhålla viss förhöjning av folkskollärarpensionen och att pensionstilläggen böra differentieras efter veckotimmar. Slutligen framhålles, att pensionstilläggen enligt de sakkunnigas utkast synas vara alltför låga.

Liknande synpunkter anföras av *Centralstyrelsen för Sveriges allmänna organist- och kantorsförening*.

Föredraganden.

Enligt det vid 1949 års riksdag fattade principbeslutet rörande kyrkomusikerorganisationen m. m. skall i regel i varje kyrkomusikerdistrikt finnas en organisttjänst eller en kantorstjänst och dessutom, efter medgivande av Kungl. Maj:t, kunna finnas en eller flera biträdande kyrkomusikertjänster. Organist- och de biträdande kyrkomusikertjänsterna kunna förenas med skyldighet att utöver kyrkomusikaliska göromål fullgöra tjänstgöring såsom musklärare vid vissa läroanstalter. Med kantorstjänst skall följa skyldighet att dels fullgöra kyrkomusikalisk tjänstgöring, dels ock meddela den undervisning, som åligger folk- eller småskollärare; vid principbeslutet har i anslutning därtill uttalats, att kantorstjänst är att betrakta som en enhetlig tjänst och icke som en folk- eller småskollärartjänst med kyrkomusikaliska göromål såsom bisyssla. Organisttjänsterna kunna inrättas som ordinarie eller extra ordinarie. Anställningsformen för biträdande kyrkomusiker be-

stämmer av Kungl. Maj:t; det har förutsatts att den kan vara extra ordinarie eller arvodesanställning. Kantorstjänsterna skola alltid vara ordinarie. Ordinarie organisttjänster samt extra ordinarie organist- och biträdande kyrkomusikertjänster skola vara lönegradsplacerade tjänster. Ordinarie organisttjänst skall vara förenad med en tjänstgöringsskyldighet motsvarande minst 15 veckotimmar, och det kan förutsättas att Kungl. Maj:t icke lämnar medgivande att inrätta extra ordinarie biträdande kyrkomusikertjänst med mindre omfattande tjänstgöringsskyldighet; i fråga om lön vid reducerad tjänstgöring och vid fyllnadstjänstgöring skola i stort sett gälla samma regler som för övningslärare vid statliga och högre kommunala skolor. Kantorstjänsterna ha ansetts lämpligen böra förenas med rätt till löneförmåner enligt de för folk- och småskollärarna gällande bestämmelserna samt därutöver med ett kantorstillägg, vilket i regel skall motsvara $\frac{2}{30}$ av lönebeloppet i 20 löneklassen å löneplan nr 1 statens löneplansförordning samt ytterligare $\frac{1}{30}$ för varje veckotimme, varmed det antal veckotimmar, som kantorns tjänstgöring anses motsvara, överskjuter 3.

I annat sammanhang föreslås denna dag, att organisations- och lönerformen för kyrkomusikerna skall efter den 30 juni 1950 genomföras successivt, i den mån lagakraftgående beslut i organisationsfrågan föreligga. I anslutning därtill bör nu ställning tagas till frågan om de pensionsbestämmelser, som skola gälla för kyrkomusikerna.

Vad först angår pensioneringen av organister och biträdande kyrkomusiker bör denna, såsom lärarpensionssakkunniga föreslagit, ordnas genom att SPA-reglementet göres tillämpligt å dem. I 38 § reglementet böra sålunda upptagas ordinarie organist samt extra ordinarie organist och extra ordinarie biträdande kyrkomusiker; befattningarna böra obligatoriskt förenas med pensionsrätt och i enlighet härmed hänföras till grupp A i reglementet. Pensionsåldern bör i enlighet med de sakkunnigas förslag fastställas till 63 år. För befattningarna bör gälla den pensionsklass, vars nummer med tre enheter överstiger befattningens lönegradsnummer; det förutsättes att Kungl. Maj:t vid medgivande att inrätta extra ordinarie tjänst som biträdande kyrkomusiker även förordnar om placering av tjänsten i viss lönegrad enligt det vanliga statliga lönesystemet. Härutöver böra för ifrågavarande tjänster gälla samma bestämmelser i fråga om pensionens avvägning efter tjänstgöringsskyldighetens omfattning, som enligt vad i det föregående föreslagits skulle gälla för övningslärarna. Kungl. Maj:t torde böra för sig utverka riksdagens bemyndigande att vidtaga de erforderliga ändringarna i SPA-reglementet.

Några särskilda övergångsbestämmelser behöva icke utfärdas för kyrkomusikernas inordnande under SPA-reglementet. Frågan om tillgodoräkning av föregående anställningstid löses automatiskt genom tillämpning av reglementets huvudbestämmelser och de i anslutning till dessa meddelade allmänna övergångsbestämmelserna. Jag kan icke tillstyrka, att några särskilda anordningar därutöver vidtagas, exempelvis genom att kravet på erläggande av engångsavgift för erhållande av retroaktiv tjänstårsberäkning

skulle för denna personalgrupp eftergivnas i vidare mån än som följer av reglementet och därtill hörande övergångsbestämmelser.

På sätt av det föregående framgår ha delade meningar rått i frågan om kantorernas pensionsrätt. De sakkunniga ha i första hand avstyrkt att pensionsrätt beredes kantorerna, och deras uppfattning delas av statskontoret och statens pensionsanstalt. Man har framhållit att kantorerna inneha folk- eller småskollärartjänst och i denna egenskap äga pensionsrätt enligt tjänste- och familjepensionsreglementena för folkskolan. Det har vidare hävdats, att det icke skulle överensstämma med gällande statliga pensioneringsprinciper att bereda vederbörande högre pension med hänsyn till kantorstillägget, vare sig detta vore att betrakta som en med tjänsten förenad avlöningsförstärkning, ett befattningsarvode för en kyrkomusikalisk befattning eller ett bisysslearvode. Det har vidare uttalats att, om man likställde kantorstillägget med lön för en särskild pensionsberättigande tjänst, gällande principer för reglering av sammanträffande av pensionsförmåner icke komme att medföra högre sammanlagda förmåner än som gällde för folk- eller småskollärartjänst.

De sakkunniga ha emellertid, trots sin tveksamhet i huvudfrågan, utarbetat ett förslag till bestämmelser om kantorspensioner. Enligt detta förslag skulle tjänste- och familjepensionsunderlagen för folk- och småskollärartjänsten förhöjas med 768 respektive 288 kronor för kantorer, vilkas kyrkomusikaliska tjänstgöring motsvarade mer än 4 veckotimmar. Att dylik förhöjning icke skulle ske för kantorer med tjänstgöring motsvarande högst fyra veckotimmar ha de sakkunniga ansett motiverat vid en jämförelse med övningslärarna, som utöver 30 veckotimmar äro skyldiga åtaga sig högst fyra veckotimmars undervisning utan att i anledning därav erhålla förhöjd pension.

För egen del vill jag till en början erinra om att riksdagen vid sin behandling av frågan om den nya kyrkomusikerorganisationen uttryckligen framhöll, att man borde betrakta kantorerna som innehavare av enhetliga tjänster. Det bör observeras, att dessa tjänster tillsättas i annan ordning än folk- och småskollärartjänster och att för deras erhållande gälla särskilda behörighetsvillkor; den som erhållit kantorstjänst kan icke avsäga sig den kyrkomusikaliska tjänstgöringen utan att avgå från tjänsten i sin helhet. Under sådana förhållanden kan man enligt min uppfattning icke med fog hävda, att kantorstillägg är att betrakta som lön för en särskild pensionsgrundande tjänst eller som befattningsarvode eller ersättning för bisyssla. Den gjorda jämförelsen med de vid vissa statliga tjänster utgående avlöningsförstärkningarna synes mig ej heller bärande; sådana förmåner följa visserligen liksom kantorstillägg automatiskt med tjänsten men där de förekomma har tydligen direkt åsyftats att de icke skola inverka på pensionsställningen. Om man för bedömande av förevarande spörsmål vill jämföra med vad som i övrigt gäller beträffande den statliga pensioneringen förtjänar det beaktas, att enligt allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena pensionsställningen i vissa fall avvägs med hänsynstagande till

vid sidan av löneplanslön utgående särskild löneförmån. Det är därvid fråga om fall, i vilka löneförmånen i och för sig skulle kunnat evalveras i lön enligt löneplan men detta undvikits av andra skäl än som sammanhånga med pensioneringen. I samband med antagandet av 1941 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen (prop. 1941: 33; r. skr. nr 528) anslöto sig statsmakterna till vissa av 1938 års pensionsakkunniga gjorda principuttalanden i fråga om pensionsunderlag för befattningar förenade med avlöningsförmåner utöver lön enligt löneplan, vilka uttalanden synas vara av visst intresse i detta sammanhang. Nämnda sakkunniga uttalade bl. a. att, om särskild löneförmån utginge med växlande belopp till olika befattningshavare inom samma grupp, hänsyn i pensionsavseende i regel ej borde tagas till större del av förmånen, än som tillkomme varje befattningshavare i gruppen eller åtminstone det övervägande flertalet av dem; en differentiering av personalgruppen i pensionshänseende med hänsyn till förmånens storlek vore vanskelig åtminstone i de fall, där förmånen ej vore till beloppet konstant utan kunde växla med konjunkturen eller dylikt.

Vid ställningstagandet till förevarande spørsmål har jag med beaktande av angivna synpunkter funnit mig kunna förorda, att vid pensionsavvägningen får för samtliga kontor tagas hänsyn till kontorstilläggets minimibelopp. Då detta tillägges lönen för folkskollärare i lönegraden Ca 21, uppnås en löneställning ungefärligen motsvarande lönegraden Ca 22. Då skillnaden mellan pensionsunderlagen för nämnda lönegrader utgör 384 kronor beträffande tjänstepensionsunderlagen och 144 kronor beträffande familjepensionsunderlagen, förordar jag att för kontorerna få gälla de i 1947 års tjänste- och familjepensionsreglementen för folkskolan fastställda pensionsunderlagen förhöjda med nämnda belopp. Förhöjningen bör icke differentieras efter det kantorn har lärartjänstgöring som folkskollärare eller som småskollärare; kontorstillägget å lönen är såsom förut nämnts lika stort i båda fallen.

Jag anser mig emellertid kunna tillstyrka, att för kontor med förhållandevis omfattande kyrkomusikalisk tjänstgöring få tillämpas de enligt folkskolans pensionsreglementen gällande underlagen med något större tillägg än nyss angivits. Vid bedömandet vilka kontor som sålunda böra få högre pensionsställning samt vid avvägningen av tillägget för dem bör, såsom de sakkunniga framhållit, hänsyn bl. a. tagas till att den fyllnads-tjänstgöring av 4 veckotimmar utöver eljest gällande 30 veckotimmars undervisningsskyldighet, som skall åligga övningslärare, icke avses bliva pensionsgrundande. Jag föreslår, att de högre tilläggen få gälla för kontor, vilkas kyrkomusikaliska tjänstgöring anses omfatta mer än 7 veckotimmar, och att tilläggen för dem fastställas till 768 kronor i fråga om tjänstepension och 288 kronor i fråga om familjepension.

I övriga avseenden, såsom i fråga om pensionsålder och anstånd med avsked m. m., böra för kontor gälla samma bestämmelser som för folk- och småskollärare. Vid kantors tvångsförflyttning till annan tjänst bör ställningen i pensionshänseende få bibehållas i fall, då löneställningen får bi-

behållas utan särskild tidsbegränsning. Särskilda detaljbestämmelser erfordras, såsom de sakkunniga framhållit, rörande tjänstårsberäkningen vid partiell tjänstledighet. Slutligen böra gälla övergångsbestämmelser av väsentligen samma innebörd som genom kungörelsen 1946:443 meddelats vid ordnandet av distriktsöverlärarnas pensionering.

De sakkunniga ha av administrativa skäl stannat för att icke föreslå avgifter för tilläggs pensioneringen men uttalat, att principiellt sett huvudmansavgift — fortlöpande avgift — borde utgå enligt SPA-reglementets bestämmelser. För egen del anser jag emellertid ej tillräckliga skäl finnas för eftergivande av kravet på huvudmansavgifter. Avgifterna, vilka för varje huvudman för sig uppgå till relativt obetydliga belopp — för närvarande skulle avgiften för kontor med den högre pensionsställningen utgöra 86 kronor för år jämte 12 procent tillägg — böra utgå utan minskning med hänsyn till eventuella tjänstledigheter samt i första hand inbetalas till stiftsnämnderna eller av dessa innehållas i samband med avräkningsförfarande; inlevereringen bör kunna ske en gång om året.

Då de förordade bestämmelserna i vissa avseenden, exempelvis i fråga om pensionsavgifterna, komma att skilja sig från dem, som innefattas i folkskolans pensionsreglementen, och en översyn av pensionsreglementena är avsedd att igångsättas under den närmaste framtiden, torde bestämmelserna icke nu böra införas i pensionsreglementena utan meddelas i särskild författning, vilken, om så befinnes lämpligt, jämväl kan innehålla erforderliga tilläggsbestämmelser. Jag förordar sålunda, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att meddela bestämmelser i ämnet i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats.

3:o.

Vissa pensionsbestämmelser för överståthållaren.

Vid 1948 års riksdag (statsverksprop., XI ht, punkt 119; r. skr. nr 11) fattades beslut om lönereglering för överståthållaren, innebärande att å personalförteckningen för överståthållarämbetet skulle från och med den dag dåvarande överståthållaren lämnade sin tjänst uppföras en överståthållare i lönegrad Co 20. Sedan den i beslutet avsedde tjänsteinnehavaren beviljats avsked med utgången av september 1949, har Kungl. Maj:t förordnat, att överståthållaren skulle fr. o. m. den 1 oktober 1949 vara placerad i nyssnämnda lönegrad samt att tjänsten fr. o. m. samma dag skulle vara uppförd å den för överståthållarämbetet gällande personalförteckningen.

Inordnandet av överståthållartjänsten under statens allmänna avlöningsreglemente har medfört, att överståthållaren blivit underkastad 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen. Med anledning härav böra de i nämnda reglementen meddelade särskilda bestämmelserna för landshövding erhålla tillämpning jämväl på överståthållaren. Här avses dels de bestämmelser angående tjänstålder (20 år) samt beräkning av avkortad pen-

sion och förtidspension, som meddelats för landshövding i 35 § 3 mom. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente, dels ock de i 24 § 3 mom. 1947 års allmänna familjepensionsreglemente meddelade föreskrifterna om familjepensionstal för landshövding.

4:o.

Förbättring av tjänstepensionerna för viss reservstatspersonal.

Hittillsvarande förhållanden.

Vid reservstatsorganisationens upprättande år 1914 sattes reservstatspersonalens löner och pensioner i visst förhållande till de för personalen å aktiv stat fastställda motsvarande förmånerna. Detta grundade sig i viss mån därå, att genom reservstatsinstitutionen skulle kunna anskaffas ett för mobiliseringsbehovet erforderligt antal erfarna och tjänstevana, tillika tjänstdugliga officerare och underofficerare för en mindre kostnad än den, som var förbunden med motsvarande ökning av de aktiva officers- och underofficerskårerna.

Vad *reservstatslönerna* beträffar, avpassades dessa för kompaniofficerare och underofficerare så, att de i allmänhet lågo omkring tio procent under lönen i närmast lägre beställning å aktiv stat. I fråga om de högre beställningarna utgick man från att det skulle visa sig nödvändigt att fylla dessa genom att befordra officerare, som därtill vore lämpade men måhända icke kunde befordras på aktiv stat, till närmast högre tjänstegrad på reservstat; med hänsyn härtill ansåg man sig vid lönernas bestämmande böra följa den grunden, att lönen å reservstat borde vara högre än pensionen i den lägre tjänstegraden å aktiv stat. Vad angår *pensionsbeloppen* vid avgång från reservstat avpassades dessa så, att pensionen i en viss beställning å reservstat kom att i stort sett motsvara pensionen i närmast lägre tjänstegrad å aktiv stat.

Såsom en följd av de efter hand genomförda löne- och pensionsregleringarna för den aktiva personalen inträdde så småningom en förskjutning av relationen mellan denna personals och reservstatspersonalens löne- och pensionsförmåner. I syfte att återställa den ursprungliga relationen mellan den aktiva personalens och reservstatspersonalens förmåner genomfördes år 1925 en provisorisk löne- och pensionsförbättring för reservstatspersonalen. Härvid bestämdes *lönerna* för kompaniofficerare och underofficerare efter den proportion som år 1914 varit rådande mellan de olika löneklasserna inom dessa grader. Beträffande de högre reservstatsbeställningarna togs liksom vid bestämmande av de ursprungliga lönerna hänsyn till att reservstatslönen borde vara minst lika hög som den pension, vederbörande beställningshavare vid sin övergång från aktiv stat redan kunde ha intjänat eller var till han inom kort skulle bli berättigad, d. v. s. pensionen inom närmast lägre grad; på grund härav kommo lönerna för de högre beställningarna att ligga något högre än om allenast de vid lönebestämningen för kompani-

officerare och underofficerare följda grunderna tillämpats. *Pensionerna* bestämdes genomsnittligt sett till omkring 90 procent av lönebeloppen.

År 1936 beslöts, i syfte att säkerställa reservstaternas rekrytering, en förbättring av reservstatspersonalens avlönings- och pensionsvillkor. Vad *reservstatslöner*na beträffar, innebar beslutet ett frångående av den dittills följda principen för lönebeloppens beräkning, enligt vilken lönerna i de lägre beställningarna i allmänhet bestämts att med omkring tio procent understiga lönen i närmast lägre tjänstegrad å aktiv stat och i de högre beställningarna fixerats med tanke på att de skulle något överstiga pensionen i närmast lägre tjänstegrad å aktiv stat. I stället skulle reservstatslönerna motsvara 60 procent av lönebeloppen å A-ort (för major B-ort) i motsvarande beställning å aktiv stat enligt 1927 års officersavlöningsreglemente. Beträffande *pensionerna* bibehölls dittillsvarande proportion mellan reservstatslöner och pensioner, enligt vilken såsom förut nämnts pensionerna i stort sett utgingo med 90 procent av lönebeloppen. Detta innebar, att pensionen i en viss beställning å reservstat i princip motsvarade pensionen i närmast lägre tjänstegrad å aktiv stat. Å reservstatslön och reservstatspension, beräknad enligt nyss angivna grunder, utgick dyrtidstillägg och sedermera även kristillägg.

Nu gällande löne- och pensionsbestämmelser för reservstatspersonalen tillkommo år 1943 i anslutning till de löne- och pensionsregleringar för den aktiva personalen, som beslutades år 1939 respektive år 1941, och innefattas i kungörelsen nr 749/1943 angående krigsmaktens reservstater och i allmänna tjänstepensionsreglementet. I *lönehänseende* bibehölls därvid den dittills tillämpade relationen mellan reservstatslönerna och lönebeloppen för motsvarande personal på aktiv stat. Reservstatslönerna fastställdes sålunda att — med vissa mindre avvikelser inom regementsofficersgraderna — motsvara 60 procent av de enligt militära avlöningsreglementet utgående lönerna å A-ort. Beträffande *pensionerna* bibehölls dittillsvarande relation mellan lön och pension, enligt vilken pensionerna skulle genomsnittligt motsvara 90 procent av reservstatslönerna. Enär den aktiva personalens pensionsförmåner vid 1941 års pensionsreglering utmätts med utgångspunkt från C-ort i stället för — såsom tidigare — A-ort och anledning till motsvarande omläggning av beräkningsgrunderna för pensionerna åt reservstatspersonalen icke ansågs föreligga, kommo emellertid sistnämnda pensioner regelmässigt att understiga pensionsbeloppen i närmast lägre grad å aktiv stat. Detta innebar frångående av den av statsmakterna tidigare intagna ståndpunkten, att pensionen i en viss beställning å reservstat i stort sett borde motsvara pensionen i närmast lägre grad.

Reservstatspensionerna ha sedan år 1943 icke undergått annan ändring än att desamma i samband med 1947 års allmänna pensionsreglering tekniskt omräknats enligt föreskrifterna i kungörelsen nr 657/1947 med hänsyn till att å desamma från och med den 1 juli 1947 utgår rörligt tillägg enligt samma grunder som gäller för statsförvaltningen i gemen. I motsats till militära beställningshavare å aktiv stat har reservstatspersonalen däremot icke kommit i åtnjutande av någon realförbättring av pensionerna.

I följande sammanställning har angivits beloppet av från och med den 1 juli 1947 utgående hel pension — bortsett från rörligt tillägg å 12 procent — dels till personal å aktiv stat och dels till reservstatspersonal. Att märka härvid är, att för förstnämnda personal i enlighet med bestämmelserna i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente gälla olika pensionsunderlag (begynnelse- respektive slutunderlag) för tid före och efter uppnådd 67 års ålder samt att för reservstatspersonalen pensionsbeloppen växla alltefter den löneklass, beställningshavaren tillhört (för den aktiva personalen tillämpas underlaget för högsta löneklassen i vederbörande lönegrad, oavsett om beställningshavaren i verkligheten uppnått denna löneklass).

Beställning	Pension åt beställningshavare å aktiv stat		Pension åt beställningshavare å reservstat
	begynnelseunderlag	slutunderlag	varierande mellan nedan angivna belopp
Sergeant	4 524	3 732	1 968—2 640 (lönekl. UO Rs 1—5)
Fanjunkare	4 944	4 152	2 232—3 024 (» UO Rs 3—7)
Löjtnant	6 168	5 376	2 856—3 924 (» Oa Rs 4—7)
Kapten	8 160	7 368	3 924—5 472 (» Oa Rs 7—10)
Major	9 564	8 772	5 472—6 648 (» Oa Rs 10—12)
Överstelöjtnant..	10 248	9 456	6 648—7 332 (» Oa Rs 12—14)
Överste	11 256	10 464	8 196 (» Oa Rs 15)
Generalmajor ..	13 212	12 420	9 180 (» Ob Rs)

På sätt av sammanställningen framgår har den omständigheten, att personalen å reservstat icke kommit i åtnjutande av en pensionsreglering, motsvarande den som år 1947 genomfördes för statens befattningshavare i allmänhet, medfört en avsevärd förskjutning till reservstatspersonalens nackdel i storleksförhållandet mellan pensionerna för å ena sidan denna personal och å andra sidan beställningshavarna å aktiv stat. En motsvarande förskjutning har ägt rum i lönehänseende. I detta sammanhang må erinras, att chefen för försvarsdepartementet vid anmälan i samband med 1947 års statsverksproposition av frågan om anslag för reservstaten framhöll, att det skulle kunna övervägas att med hänsyn till den allmänna löneregleringen vidtaga förbättringar även i fråga om reservstatspersonalens avlöningsvillkor. Enligt departementschefens uppfattning syntes det emellertid kunna ifrågasättas, huruvida icke en förutsättningslös omprövning av förhållandet mellan reservstatspersonalens förmåner och tjänstgöringsskyldighet borde vidtagas. Någon dylik utredning har ännu icke igångsatts.

Föreliggande förslag och däröver avgivna yttranden.

I anledning av till Kungl. Maj:t inkomna ansökningar från vissa beställningshavare å reservstat om förbättrade pensioner anbefalldes Kungl. Maj:t genom beslut den 15 oktober 1948 statskontoret att, efter verkställande av erforderlig utredning, till Kungl. Maj:t inkomma med utlåtande och förslag beträffande frågan, huruvida i avbidan på en allmän löne- och

pensionsreglering för reservstatspersonalen en provisorisk förbättring av denna personals pensionsförhållanden borde komma till stånd.

Med skrivelse den 8 februari 1949 har *statskontoret* avgivit utlåtande och förslag i ämnet. Ämbetsverket har därvid anfört, att enligt ämbetsverkets uppfattning någon reglering av utgående pensioner till förutvarande beställningshavare å reservstat i princip icke borde komma till stånd, så länge frågan om lön och pension för den i tjänst varande personalen vore olöst. För den händelse en provisorisk pensionsreglering ansåges böra komma till stånd, har statskontoret föreslagit en förhöjning — tidigast med giltighet från och med den 1 januari 1949 — med 10 procent av pensionen för sådan förutvarande beställningshavare å reservstat, som övergått från aktiv stat tidigast fem år före den pensionsålder, som gällt för senast innehavd beställning å aktiv stat. I anslutning härtill har statskontoret anfört bl. a. följande.

Vid bedömandet av frågan om anpassning av pensionen liksom även av lönen för reservstatspersonalen till vad i detta hänseende numera bestämts för den aktiva personalen måste i första hand hänsyn tagas till den ringa tjänstgöringsskyldighet — 90 dagar för varje 3-årsperiod — som åvilar reservstatspersonalen. Därjämte bör beaktas, att övergången till reservstat sker frivilligt samt att ståndpunktstagandet därvid i allmänhet påverkas av det förhållandet, att övergången såsom regel medför en högre tjänsteställning samt möjlighet att vid sidan av beställningen utöva inkomstbringande enskild verksamhet. Under sådana förhållanden bör, därest en viss pensionsförbättring i nuvarande läge likväl synes böra komma till stånd, densamma begränsas till sådana fall, där beställningshavaren kan anses hava vidkänts en med hänsyn till den uppkomna situationen i pensionshänseende mera väsentlig förmånsförsämring i förhållande till vad han haft att räkna med vid övergången. Detta torde med något fog endast kunna göras gällande, då övergången till beställning å reservstat skett i närmare anslutning till den för innehavd beställning å aktiv stat gällande pensionsåldern. Såsom en naturlig och skälig avgränsning synes här böra gälla, att avgången skett högst fem år före pensionsåldern i senast innehavda beställning å aktiv stat. Vad angår pensionsförbättringen i här avsedda fall bör det med hänsyn till att frågan om reservstatspersonalens framtida löne- och pensionsställning ännu icke vunnit sin lösning icke ifrågakomma, att förbättringen såsom i vissa ansökningar till Kungl. Maj:t hemställts bestämmas till sådant belopp, att densamma jämte nu utgående pension motsvarar den pension som skulle intjänats i senast innehavd beställning. Pensionsförmånerna för en beställningshavare å reservstat böra vid eventuellt ifrågakommande provisorisk pensionsreglering under inga förhållanden få överstiga de avlöningsförmåner, som utgå i samma beställning. Då pensionen å reservstat utgör i runt tal 90 procent av dessa löneförmåner, bör alltså en pensionsförbättring begränsas till skillnaden mellan lön och pension. En 10 procents förhöjning av pensionen skulle alltså komma att nära ansluta sig till lönerna i respektive löneklasser. Vid en sådan reglering skulle pensionen för exempelvis kapten i högsta löneklassen komma att utgöra 6 024, för major 7 320 och för överstelöjtnant 8 076 kronor för år. Någon reduktion av pensionen vid 67 års ålder skulle icke ifrågakomma.

I anledning av vad statskontoret sålunda anfört har *Svenska officersförbundet* i skrivelse den 21 februari 1949 hemställt, dels att skyndsamma åtgärder måtte vidtagas för åstadkommande av en snabb löne- och pensions-

reglering för nuvarande och pensionerade beställningshavare på reservstat, oberoende av de eventuella nya principer rörande avvägning av tjänstgöringsskyldighet och löneförmåner för reservstatspersonal, som en utredning härutinnan kunde giva till resultat, *dels* ock att i avvaktan på en sådan löne- och pensionsreglering en provisorisk pensionsreglering — eventuellt i förening med viss lönerreglering — måtte vidtagas med retroaktiv giltighet räknat från och med den 1 juli 1947. Beträffande utformningen av den provisoriska pensionsregleringen har officersförbundet hemställt, att Kungl. Maj:t måtte, med frångående av statskontorets förslag, förelägga riksdagen förslag av innehåll att förutvarande beställningshavare, som övergått till reservstat tidigast fem år före inträdet av pensionsåldern i den av honom å aktiv stat innehavda beställningen, skulle erhålla pension, motsvarande vad han skulle ägt uppbära, om han avgått från den aktiva tjänsten med rätt till förtidspension, samt att samtliga övriga beställningshavare å reservstat skulle erhålla förhöjning med 10 procent å till dem utgående reservstatspension.

Försvarets civilförvaltning har den 1 april 1949 avgivit utlåtande i ärendet och därvid anfört i huvudsak följande.

Med hänsyn till att reservstatspersonalens avlönings- och pensionsförmåner satts i ett visst förhållande till den aktiva personalens har vid genomförande av löne- och pensionsförbättringar för personal å aktiv stat motsvarande reglering av reservstatspersonalens förmåner pläгат ske. I sitt yttrande över 1945 års lönekommittés betänkande med förslag till statliga löneplaner m. m. förutsatte också försvarets civilförvaltning, att den löneförbättring, som lönerregleringen innebure för den aktiva personalen, i motsvarande mån skulle komma bl. a. reservstatspersonalen till del. Vid anmälan i statsrådet av propositionen nr 333 till 1946 års riksdag angående allmän lönerreglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl. uttalade chefen för finansdepartementet, att det syntes skäligt, att den militära personalen, som åtnjöte avlöning med belopp, som satts i viss relation till de för aktiv personal fastställda beloppen, vid genomförandet av lönekommitténs förslag komme i åtnjutande av motsvarande avlöningsförbättring. Emellertid erfordrades härför vissa ändringar i de för nämnda personal gällande avlöningsbestämmelserna. Frågan om dylika ändringar syntes därför böra anstå till dess lönekommittén avslutat andra etappen av sitt arbete. Såsom framgår av 1947 års statsverksproposition (4 huvudtiteln, punkt 26) anförde chefen för försvarsdepartementet vid anmälan av frågan om anslag till avlöningar till personal å reservstat för budgetåret 1947/48, att det kunde övervägas, att förbättringar i fråga om reservstatspersonalens avlöningsvillkor vidtoges. Det syntes emellertid kunna ifrågasättas, huruvida icke en förutsättningslös omprövning av förhållandet mellan personalens förmåner och tjänstgöringsskyldighet borde ske. En dylik översyn har, såsom 1949 års statsverksproposition (4 huvudtiteln, punkt 30) utvisar, dock ännu icke kunnat igångsättas.

Civilförvaltningen anser det önskvärt, att en allmän översyn i berörda hänseende snarast kommer till stånd. I avbidan på resultatet av en dylik översyn synes det emellertid motiverat, att en viss förbättring av personalens pensionsförmåner redan nu genomföres. Den provisoriska förbättring i detta avseende, som av statskontoret föreslagits, torde innebära den lägsta som skäligen bör ifrågakomma. Civilförvaltningen vill för sin del ifrågasätta, om man icke beträffande viss reservstatspersonal kunde sträcka sig

något längre än vad statskontoret avsett. Med hänsyn till vad officersförbundet anfört, synes det nämligen ingalunda orimligt, att en beställningshavare, som vid övergång till reservstat uppnått sådan levnadsålder att han vid avgång från sin då innehavda beställning på aktiv stat kunnat medgivas rätt till förtidspension, skulle efter i reservstatsbeställningen uppnådd pensionsålder kunna komma i åtnjutande av pension med belopp motsvarande beloppet av nyss angiven förtidspension.

Den omständigheten, att vid en sådan lösning pensionen kommer att överstiga vad beställningshavaren före inträdet i pensionsåldern ägt åtnjuta i lön, synes, i betraktande av den speciella ställning reservstatspersonalen intager, icke i och för sig böra möta några betänkligheter. Med den begränsade tjänstgöringsskyldighet, som i fred åligger denna personal, och de möjligheter till förvärvande av inkomster vid sidan av reservstatslönen, som därav följa, lär storleken av reservstatsavlöningen i flertalet fall spela en relativt sett mindre roll än pensionsförmånerna.

Med utgångspunkt härifrån vill det förefalla, som om ett provisoriskt ordnande av pensionsfrågan i den riktning civilförvaltningen antytt icke skulle behöva befaras föregripa resultatet av den av departementschefen bebådade allmänna översynen av reservstatspersonalens avlönings- och tjänstgöringsförhållanden.

Föredraganden.

På sätt av den förut lämnade redogörelsen framgår har någon annan omreglering av reservstatspersonalens pensionsförmåner icke ägt rum i samband med 1947 års allmänna pensionsreglering än att föreskrift meddelats om viss teknisk omräkning av pensionerna i syfte att jämväl beträffande dessa pensioner skola kunna tillämpas numera gängse regler om rörligt tillägg. Emellertid har ej heller i anslutning till den allmänna löneregleringen nyssnämnda år någon reglering av lönerna för ifrågavarande personal kommit till stånd. Vid en mera definitiv reglering av reservstatspersonalens förmåner synas löne- och pensionsförhållandena böra tagas under samtidig omprövning, därvid eventuellt inträdande förändringar i avseende å personalens tjänstgöringsskyldighet böra beaktas.

I avbidan på genomförandet av en dylik löne- och pensionsreglering torde emellertid en provisorisk reglering av enbart pensionsförhållandena böra vidtagas. Det synes nämligen skäligt, att viss utjämning kommer till stånd av den ökade skillnad i pensionsnivån för å ena sidan den aktiva personalen och å andra sidan beställningshavare å reservstat, som grundar sig på att förstnämnda personal i motsats till reservstatspersonalen från och med den 1 juli 1947 kommit i åtnjutande av löne- och pensionsreglering. Särskilt i fall då övergången till reservstat sker under de närmaste åren före det beställningshavaren skulle ha uppnått pensionsåldern synes en jämkning av skillnaden i pensionsförmåner vara motiverad.

Statskontoret har med beaktande härav ifrågasatt en förhöjning med 10 procent av pensionen åt sådan förutvarande beställningshavare å reservstat, som övergått från aktiv stat tidigast 5 år före den pensionsålder, som gällt för senast innehavd beställning å aktiv stat. Svenska officersförbundet har

hemställt, att nyssberörda beställningshavare måtte erhålla pension, till beloppet motsvarande den förtidspension som skulle kunnat tillerkännas dem, samt att övriga beställningshavare å reservstat måtte erhålla förhöjning å sin pension med 10 procent.

För egen del anser jag i likhet med statskontoret, att jämkningen av pensionsförmånerna bör ske i form av ett procentuellt tillägg å reservstatspensionen. Jag vill emellertid förorda, att förmånen icke begränsas till att avse beställningshavare, som övergått till reservstat under något av de sista fem åren före uppnåendet av pensionsåldern i den aktiva tjänsten, utan att den tidsgräns, efter vilken övergång skall ha skett för att pensionsförhöjning må åtnjutas, vidgas till förslagsvis 12 år före inträdet av sagda pensionsålder. Å andra sidan synes mig viss gradation av procenttalet lämplig för ernående av anpassning av pensionen efter vad som kan anses skäligt med hänsyn till avståndet till pensionsåldern. Jag vill sålunda föreslå, att pensionsförhöjningen fastställas till 5 procent för beställningshavare, för vilken till pensionsåldern återstått högst 12 men mer än 8 år, till 10 procent för beställningshavare, för vilken återstått högst 8 men mer än 4 år, och till 15 procent för beställningshavare, för vilken återstått högst 4 år. Mot sist omnämnda procentsats kan visserligen, i anslutning till vad statskontoret anfört, riktas den erinringen, att pensionen efter dylik förhöjning kommer att något överstiga reservstatslönen. I betraktande av den speciella ställning, som reservstatspersonalen intager, torde emellertid sistnämnda förhållande icke böra utgöra hinder för den ifrågasatta pensionsförhöjningen, vilken i och för sig får anses påkallad. Däremot bör vid den av mig nu föreslagna pensionsregleringen i varje fall tillses att reglerad reservstatspension icke får överstiga pension å aktiv stat i den grad, beställningshavaren tillhört vid övergången å reservstat. Storleken av reservstatspensionerna efter nu avsedd procentuell förhöjning framgår för vissa fall av följande sammanställning.

Beställning	Övergång till reservstat skett, då till pensionsåldern återstått					
	högst 12 men mer än 8 år (5 proc. förhöjning)		högst 8 men mer än 4 år (10 proc. förhöjning)		högst 4 år (15 proc. förhöjning)	
	lägst	högst	lägst	högst	lägst	högst
Sergeant	2 076	2 772	2 172	2 904	2 268	3 036
Fanjunkare	2 352	3 240	2 460	3 396	2 568	3 552
Löjtnant	3 000	4 128	3 144	4 320	3 288	4 512
Kapten	4 128	5 748	4 320	6 024	4 512	6 300
Major	5 748	6 984	6 024	7 320	6 300	7 656
Överstelöjtnant..	6 984	7 704	7 320	8 076	7 656	8 436
Överste	8 616		9 024		9 432	
Generalmajor ...	9 648		10 104		10 560	

Antalet militära reservstatsbeställningar utgör för närvarande 311, varav 294 vid armén, 15 vid kustartilleriet och 2 vid flygvapnet. Av beställningshavarna äro 1 generalmajor, 20 överstar, 9 överstelöjtnanter, 91 majorer, 78 kompaniofficerare och 112 underofficerare. De civilmilitära beställningshavarna å reservstat uppgå till allenast 11, varav 3 fälltläkare, 3 regementsläkare, 2 fältveterinärer, 2 regementsveterinärer och 1 flygläkare av 1. graden.

Enligt av statskontoret i ärendet förebragt utredning utgår pension till sammanlagt 256 förutvarande beställningshavare å reservstat. Av dessa ha 18 övergått till reservstat före 35 års ålder, 67 vid en ålder av 35—39 år, 61 vid en ålder av 40—44 år, 86 vid en ålder av 45—49 år och 24 vid en ålder av 50 år eller däröver.

Den av mig i det föregående förordade pensionsregleringen bör tillgodokomma såväl militära som civilmilitära beställningshavare å reservstat och avse både redan beviljade tjänstepensioner och dylika pensioner, som framdeles komma att beviljas enligt hittills meddelade bestämmelser. Pensionsregleringen är däremot icke avsedd att gälla pension åt efterlevande till beställningshavare å reservstat.

Den föreslagna pensionsförhöjningen synes böra få åtnjutas räknat från och med den 1 januari 1950.

Bemyndigande torde böra utverkas åt Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser i ämnet.

5:o.

Tillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom.

För flertalet av dem, som av statsmedel äga uppbära livränta eller annan kontant ersättning på grund av olycksfall eller yrkessjukdom, regleras rätten till dyrtidstillägg å sådan ersättning genom förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m. Förordningen trädde i kraft den 1 januari 1944 och skulle gälla till och med den 31 december 1945 men har successivt givits fortsatt giltighet, senast genom förordning den 27 maj 1949 (nr 242), varigenom giltighetstiden utsträckts till utgången av juni 1950.

Jämlikt förordningen den 30 juni 1943, nr 449, utgår under vissa förutsättningar dyrtidstillägg till den som äger rätt till bland annat livränta enligt någon av vissa i förordningen uppräknade lagar eller författningar. Har Konungen förordnat, att ersättning skall utgå enligt grunderna i någon av ifrågavarande lagar och författningar, skall dyrtidstillägg utgå även å sådan ersättning. Såsom förutsättning för att dyrtidstillägg skall utgå gäller — utom beträffande vissa under militärtjänstgöring skadade eller deras

efterlevande — att livräntan föranletts av olycksfall som inträffat eller sjukdom som yppats före den 1 januari 1941 och att den skadades arbetsförmåga är nedsatt med minst tre tiondelar. Dyrtidstillägget utgår med 20 procent av livräntans belopp, dock att vissa under militärtjänstgöring skadade och efterlevande till dem äro berättigade till dyrtidstillägg med 40 procent.

Vid 1945 års riksdag upptogs till behandling frågan om dyrtidstillägg å vissa av staten bekostade livräntor, beträffande vilka bestämmelser om sådant tillägg då saknades. I skrivelse den 19 maj 1945 (nr 274) hemställde sålunda riksdagen i anledning av en inom andra kammaren väckt motion (nr 4) och under åberopande av vad som anförts i andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande (nr 44), att Kungl. Maj:t ville *dels* bemyndiga järnvägsstyrelsen att av statens järnvägars trafikmedel i enlighet med grunder som Kungl. Maj:t fastställde utbetala dyrtidskompensation åt personer, som uppbure livräntor från staten enligt lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift, *dels ock* föranstalta om utredning angående beredande av sådan kompensation åt personer, som på annan grund uppbure livräntor såsom skadestånd från staten, samt vidtaga av utredningen påkallade åtgärder.

Vidkommande livräntetagare enligt 1886 års lag bemyndigade Kungl. Maj:t järnvägsstyrelsen genom beslut den 26 oktober 1945 att, räknat från och med den 1 juli 1945, tills vidare till och med den 31 december 1946 till den, som uppbure livränta från staten enligt nämnda lag, av statens järnvägars trafikmedel utbetala dyrtidstillägg med 20 procent av förmånens belopp, dock icke å den del av livräntan som överstege 2 000 kronor. Härvid skulle iakttagas att dyrtidstillägg icke finge utgå å livränta som föranletts av skada, vilken inträffat efter den 31 december 1940 eller uppenbarligen medfört mindre nedsättning i den skadades arbetsförmåga än med tre tiondelar. Bemyndigandet avsåg icke livränta, som jämlikt 1886 års lag utginge till förutvarande befattningshavare hos statens järnvägar eller till änka eller barn efter sådan befattningshavare. Genom beslut den 8 maj 1948 har Kungl. Maj:t därjämte förordnat, att dyrtidstillägg, varom här är fråga, må — under förutsättning att den skada, på grund av vilken livränta utgår, kan anses ha medfört nedsättning av den skadades arbetsförmåga med minst sjuttiofem procent — räknat från och med den 1 januari 1948 utgå å livräntebelopp intill 3 000 kronor för år. Genom beslut senast den 27 maj 1949 har Kungl. Maj:t förlängt giltighetstiden för nyssnämnda bemyndigande för järnvägsstyrelsen att gälla tills vidare till och med den 30 juni 1950.

I fråga om övriga i förutnämnda riksdagsskrivelse avsedda livräntetagare verkställdes inom finansdepartementet en utredning, vars resultat sammanfattades i en den 5 februari 1946 dagtecknad *departementspromemoria* angående dyrtidstillägg å vissa livräntor i anledning av olycksfall eller yrkesjukdom. Av promemorian och de däröver avgivna yttrandena framgick, att staten — bortsett från pensioner till vissa under militärtjänstgöring ska-

dade förutvarande beväringmän, beträffande vilka frågan om dyrtidskompensation icke ansågs vara av beskaffenhet att behöva underställas riksdagens prövning — endast utgåve omkring sjuttio livräntor, livräntetillägg, pensioner, tilläggpensioner eller understöd på grund av olycksfall eller yrkessjukdom, för vilka saknades bestämmelser om dyrtidstillägg.

Enligt departementspromemorian utginge dylika livräntor utan dyrtidstillägg vanligen på grund av laga kraftvunnen dom eller sådan dom i förening med riksdagsbeslut eller enbart på grund av riksdagsbeslut, stundom även på grund av avtal eller avtal i förening med riksdagsbeslut. När livränta utan dyrtidstillägg i de föreliggande fallen utginge på grund av dom, hade skyldigheten att utbetala livräntan i domen grundats på skadestandsreglerna i antingen 6 kap. strafflagen eller lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik eller lagen den 27 juni 1902 innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Med hänsyn till metoden för livräntebeloppens beräkning voro livräntorna utan dyrtidstillägg i promemorian indelade i två huvudgrupper, typ I och typ II. Till typ I hänfördes livräntor som av riksdagen fastställts att utgå enligt grunderna för någon av de lagar eller författningar, till vilka hänvisas i bland annat förenämnda förordning nr 449/1943, samt livräntor som bestämts till det belopp, varmed de vid tillämpning av sådan lag eller författning skulle ha utgått, i förekommande fall jämkat till närmast högre med tolv delbara antal kronor. Till typ II hänfördes samtliga andra livräntor utan dyrtidstillägg, nämligen dels övriga av riksdagen fastställda, dels sådana som fastställts i annan i det föregående angiven ordning. Till grund för beslutet om livräntor av typ II hade enligt departementspromemorian legat antingen allmänna skälighetssynpunkter eller skadestandsreglerna i någon av de nämnda lagarna.

Enligt promemorian talade starka billighetsskäl för att livräntor utan dyrtidstillägg, vare sig de tillhörde typ I eller typ II, bleve förenade med rätt till dyrtidstillägg, ehuru enligt något olika regler, beroende på vilkendera typen livräntan tillhörde.

Om livräntan tillhörde typ I, borde dyrtidstillägget utgå under samma förutsättningar och med samma belopp som om livräntan fastställts med direkt tillämpning av en viss författning och icke enligt grunderna för samma författning. Detta skulle innebära, att dyrtidstillägg å livräntor av typ I i regel skulle utgå med 20 procent, i vissa fall när livräntan utgjorde ersättning för skada under militärtjänstgöring med 40 procent av livräntans belopp. Livräntor som utginge på grund av olycksfall som inträffat eller sjukdom som yppats efter den 31 december 1940 eller på grund av skada som medfört mindre nedsättning i den skadades arbetsförmåga än med tre tiondelar skulle dock endast medföra rätt till dyrtidstillägg, om olycksfallet eller sjukdomen drabbat vissa under militärtjänstgöring skadade eller deras efterlevande.

Beträffande livränta av typ II borde enligt promemorian dyrtidstillägg utgå under samma förutsättningar och med samma procenttal som enligt

förenämnda beslut den 26 oktober 1945 gällde med avseende å livränta från staten enligt lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift.

Statskontoret anförde i utlåtande över departementspromemorian, att dyrtidstillägg till samtliga i promemorian berörda livräntor syntes böra medgivas utgå i enlighet med vad som föreslagits beträffande livräntor av typ II. Som skäl härför åberopade statskontoret, att bland de livräntor som skulle komma att hänföras till typ I endast skulle finnas två, vilka till beloppet bestämts enligt militärsättningsförordningen och vilka alltså skulle komma att utgå med dyrtidstillägg enligt förmånligare grunder än de övriga. I betraktande av att vissa skälighetssynpunkter varit avgörande för beviljandet av samtliga här berörda livräntor samt att det i förekommande fall icke alltid framginge efter vilka grunder ett föreslaget, såsom skäligt ansett belopp beräknats, ansåge statskontoret såväl sakliga som praktiska skäl tala för att samtliga livräntor, om vilka här vore fråga och å vilka dyrtidstillägg således icke författningsenligt redan utginge, hänfördes till en enda grupp, för vilken bestämmelser om dyrtidstillägg utfärdades efter enhetliga grunder.

I proposition nr 252 till 1946 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t därefter om riksdagens bemyndigande att i huvudsaklig överensstämmelse med ett i propositionen framlagt förslag utfärda bestämmelser angående dyrtidstillägg å nu berörda livräntor och därmed jämförliga ersättningar att utgå från och med den 1 juli 1946 tills vidare till och med den 31 december 1947. Förslaget innebar, att dyrtidstillägg å ersättningarna skulle på sätt statskontoret föreslagit i samtliga fall utgå med 20 procent av förmånens belopp. Ersättning, vilken fastställts att utgå på grund av skada som inträffat eller sjukdom som yppats efter den 31 december 1940 eller uppenbarligen medfört mindre nedsättning i den skadades eller sjukas arbetsförmåga än med tre tiondelar, skulle emellertid icke berättiga till dyrtidstillägg. Icke heller skulle sådant tillägg utgå, om ersättning på grund av olycksfall som inträffat eller sjukdom som yppats före den 1 januari 1941 fastställts genom beslut efter sistnämnda dag och uppenbarligen beräknats med hänsyn till levnadskostnaderna å fastställeledagen. Vidare skulle dyrtidstillägg icke utgå på den del av ersättningsbeloppet, som överstege den livränta ersättningstagaren vid full invaliditet skulle ha uppburit, om olycksfallsförsäkringslagen i dess lydelse före den 1 januari 1942 varit tillämplig å honom, d. v. s. 2 000 kronor eller, när den skadades tillstånd krävde särskild vård, 3 000 kronor. Sedan propositionen bifallits (statsutsk. utl. nr 211; r. skr. nr 449), bemyndigade Kungl. Maj:t i särskilda brev den 29 juni 1946 de ämbetsverk, vilka utgiva livräntor och andra ersättningar av här ifrågakarande slag, att å ersättningarna utbetala dyrtidstillägg i enlighet med vad som föreslagits i propositionen.

Genom särskilda brev — senast den 27 maj 1949 (jfr prop. nr 166/1949, p. 1; statsutsk. utl. nr 150; r. skr. nr 274) — till nyssberörda ämbetsverk har Kungl. Maj:t förordnat om förlängd giltighet av nyss angivna bemyndigande tills vidare till utgången av juni 1950.

I en den 3 februari 1950 dagtecknad proposition, nr 97, har Kungl. Maj:t på föredragning av chefen för socialdepartementet framlagt förslag till bestämmelser om tillägg av statsmedel å vissa ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m., vilka bestämmelser äro avsedda att från och med den 1 juli 1950 ersätta föreskrifterna i förenämnda kungörelse nr 449/1943. I avsikt att höja ersättningsnivån i äldre skadefall föreslås i propositionen, att från och med sistnämnda dag skola utgå tillägg av statsmedel till vissa ersättningstagare enligt olycksfallsförsäkringslagen och åtskilliga andra med denna närbesläktade författningar.

Till skadade under 67 år, vilkas arbetsförmåga är nedsatt med minst 30 procent, förordas tillägg enligt en differentierad skala som är så konstruerad, att tillägget blir större ju längre tillbaka i tiden olycksfallet ligger och ju högre graden av arbetsförmåga är. Om arbetsförmågan är nedsatt med mera än 75 procent skall tillägg sålunda utgå med 100 procent om olycksfallet inträffat före år 1920, med 80 procent om det inträffat under åren 1920—1926, med 60 procent om det inträffat under åren 1927—1941, med 40 procent om det inträffat under tiden 1942—den 30 juni 1946 och med 30 procent om det inträffat under tiden den 1 juli 1946—1948. Motsvarande procenttal för skadade med mera än 50 men högst 75 procent nedsättning av arbetsförmågan äro 70, 60, 40, 30 och 20 och för skadade med minst 30 men högst 50 procent nedsättning av arbetsförmågan 50, 40, 30, 20 och 0.

Efterlevande make med livränteberättigat barn föreslås få tillägg efter samma procenttal som föreslagits för tillägg till skadade med över 50 men högst 75 procent invaliditet.

Till andra ersättningstagare än de nu nämnda föreslås tillägg enligt samma grunder som gälla för de nu utgående dyrtidstilläggen, d. v. s. med 20 procent, dock endast om olycksfallet inträffat före den 1 januari 1941 och medfört en nedsättning i arbetsförmågan med minst 30 procent.

Vidare har Kungl. Maj:t i en likaledes den 3 februari 1950 dagtecknad proposition nr 96 på föredragning av chefen för försvarsdepartementet föreslagit omreglering av äldre ersättningar, utgående till vissa under militärtjänstgöring skadade personer eller efterlevande till dylika personer.

Föredraganden. Såsom den förut lämnade redogörelsen utvisar ha 1946—1949 års riksdagar bemyndigat Kungl. Maj:t att enligt grunder, som nära ansluta sig till föreskrifterna i förordningen nr 449/1943, utfärda bestämmelser om dyrtidstillägg å vissa livräntor och jämförliga ersättningar, vilka bekostas av staten men icke omfattas av bestämmelserna i berörda förordning. Såväl bemyndigandet som förordningen gälla till utgången av juni 1950. Efter denna tidpunkt äro, såsom nyss nämnts, de av Kungl. Maj:t i propositionerna nr 96 och 97 till årets riksdag föreslagna bestämmelserna avsedda att gälla i stället för sagda förordning. Fråga uppkommer då i vad mån dessa nya bestämmelser böra från och med den 1 juli 1950 äga motsvarande tillämpning å de livräntor m. m., beträffande vilka Kungl.

Maj:t med stöd av riksdagens bemyndiganden haft att meddela beslut i fråga om dyrtidstillägg.

Vad först beträffar livräntor av det slag, som i den år 1946 upprättade departementspromemorian hänförts till typ I — alltså livräntor som av riksdagen fastställts att utgå enligt grunderna för någon av de lagar eller författningar, till vilka hänvisas i bl. a. förenämnda förordning nr 449/1943, samt livräntor som bestämts till det belopp, varmed de vid tillämpning av sådan lag eller författning skulle ha utgått — torde beträffande dessa livräntor övervägande skäl tala för att å desamma, därest icke särskilda omständigheter till annat föranleda, få utgå tillägg i huvudsaklig överensstämmelse med de nya grunder, om vilka förslag framlagts till årets riksdag.

Annorlunda ställer sig förhållandet beträffande livräntor, som i departementspromemorian hänförts till typ II. I fråga om dessa torde det oftast vara ogörligt att på ett tillförlitligt sätt fastställa efter vilka närmare grunder livräntebeloppet blivit bestämt. I dylika fall synes anledning saknas att frängå hittills tillämpade normer för tilläggsförmånens beräkning. Där-est emellertid undantagsvis beträffande denna grupp av livräntor skulle föreligga förhållanden, jämförliga med de omständigheter, under vilka tillägg enligt de nya grunderna skulle kunna utgå å livräntor av typ I, synes förhöjning kunna ifrågakomma av tillägget även i dessa fall.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att, efter införskaffande av nödig utredning, med beaktande av nu framförda synpunkter meddela beslut efter vilka grunder tilläggsförmånerna i de olika fallen böra beräknas. Med hänsyn till det jämförelsevis ringa antal livräntetagare, varom här är fråga, torde några större administrativa svårigheter icke möta för en dylik anordning.

De i det föregående berörda grunderna för tillägg å livräntor m. m. torde böra förutsättas erhålla tillämplighet jämväl beträffande livräntor enligt 1886 års lag angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift.

Jag förordar således, att Kungl. Maj:t av riksdagen utverkar bemyndigande för sig att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats utfärda bestämmelser angående tillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom.

6:o.

Fråga om statens övertagande av de pensionsförpliktelser, som åligga arbetsförmedlingsanstalternas förutvarande huvudmän, m. m.

Inledning.

I samband med förstatligandet av den offentliga arbetsförmedlingen från och med den 1 januari 1948 uppkom fråga om de hos länsarbetsnämnderna anställda tjänstemännens rätt att i pensionshänseende få som tjänstår tillgodoräkna sig sin tidigare anställning inom arbetsförmedlingen samt om statens övertagande av de pensionsförpliktelser, som åligga arbetsförmedlingsanstalternas förutvarande huvudmän eller de pensionsinrättningar, hos vilka dessa berett sina befattningshavare pensionsrätt. Hithörande frågor torde nu få upptagas till behandling. Därvid må till en början lämnas en redogörelse för arbetsförmedlingspersonalens anställningsförhållanden före 1948 och för deras pensionsförhållanden.

Intill maj 1940, då den offentliga arbetsförmedlingen provisoriskt ställdes under statlig ledning, handhades arbetsförmedlingsverksamheten av landsting eller kommuner. Statsbidrag till denna verksamhet utgick sedan 1907, till en början dock endast för vissa specialutgifter. I 1934 års lag om offentlig arbetsförmedling, som trädde i kraft den 1 januari 1935, föreskrevs, att sådan förmedling skulle anordnas inom varje landstingsområde och i varje stad, som icke deltagar i landsting, och i samband härmed tillerkändes arbetsförmedlingsanstalterna utsträckt rätt till statsbidrag. Frånsett vissa utgiftsposter, som helt eller till $\frac{3}{4}$, skulle ersättas av statsmedel, skulle bidraget i allmänhet utgå med 50 %; om så med hänsyn till särskilt förhållande prövades skäligt, kunde Kungl. Maj:t tilldela viss anstalt förhöjt statsbidrag för viss verksamhetsgren eller för anstaltens verksamhet i allmänhet. Statsbidraget utbetalades av socialstyrelsen, som enligt lagen var tillsynsmyndighet för arbetsförmedlingen.

Någon direkt bestämmelse om att landstingens och städernas kostnader för pensionering av befattningshavare hos arbetsförmedlingen skulle räknas till sådana utgifter, för vilka statsbidrag kunde erhållas, fanns icke i lagen, och vid dennas tillämpning uppkom därför viss tvekan om, huruvida sådant bidrag kunde utgå för pensioner till befattningshavare, som avgått före lagens ikraftträdande. Då pensionskostnaderna likaväl som andra personalkostnader ansågos vara nödvändiga utgifter för anstalterna, fann sig dock socialstyrelsen böra medtaga dessa kostnader vid beräkningen av statsbidraget, under förutsättning att nämnda kostnader bokförts bland arbetsförmedlingens utgifter.

Frånvaron av enhetliga bestämmelser om arbetsförmedlingspersonalens pensionsrätt befanns redan under första året efter ikraftträdandet av 1934

års lag utgöra en av de svåraste bristerna i arbetsförmedlingsorganisationen. Socialstyrelsen framlade därför 1935 förslag i ämnet, men detta för-
anledde icke någon proposition, vilket torde sammanhånga med att frågan
kommit i ett förändrat läge genom att Kungl. Maj:t sedermera uppdragit
åt socialstyrelsen att verkställa utredning om behövliga ändringar i den of-
fentliga arbetsförmedlingens organisation.

Då den offentliga arbetsförmedlingen efter förordnande genom kungörel-
sen den 7 maj 1940, nr 329, med stöd av lagen om tjänsteplikt ställdes un-
der de samtidigt inrättade länsarbetsnämndernas ledning, följde därmed,
att landstingen och kommunerna befriades från kostnaderna för denna
verksamhet. Vid frågans föredragning i statsrådet den 1 december 1939 an-
förde chefen för socialdepartementet, att landstingen och de städer, som
ej deltog i landsting, alltjämt skulle vara anstaltarnas huvudmän och per-
sonalen sålunda förbliva anställd hos kommunen med oförändrade avlö-
nings- och pensionsförhållanden m. m. I enlighet med denna princip skulle
även alla åtgärder, som erfordrades för anstaltarnas anpassning efter de
nya arbetsuppgifterna, såsom anställande av personal m. m., vidtagas i
kommunens namn och sålunda exempelvis även nyanställd personal anses
vara anställd hos kommunen. Däremot skulle länsarbetsnämndernas egen
personal för rent statliga, administrativa uppgifter vara även formellt stats-
anställd (prop. 1939: 92, s. 195).

Då arbetsförmedlingen sålunda ställdes under statlig ledning, blevo de
bestämmelser i 1934 års arbetsförmedlingslag, som avsågo socialstyrelsens
tillsyn över anstaltarna samt villkoren för statsbidrag, försatta ur kraft. I
samband härmed uppkommo vissa meningsskiljaktigheter, huruvida de
pensionsförpliktelser, som ålåg anstaltarnas äldre huvudmän, skulle full-
göras av dessa eller av staten. I en till Kungl. Maj:t den 13 mars 1941 avlä-
ten skrivelse redogjorde arbetsmarknadskommissionen för de olägenheter
den uppkomna situationen medfört och föreslog för deras avhjälpande den
anordningen, att anstaltarnas huvudmän åter skulle kunna erhålla stats-
bidrag för sina pensionskostnader. Beslut härom fattades också av 1941 års
riksdag (prop. 285, s. 81). Statsbidraget skulle liksom under den tid, då
1934 års lag tillämpades, i regel utgå med 50 %, med rätt för Kungl. Maj:t
att med hänsyn till särskilt förhållande medgiva högre belopp. Bidraget
skulle avse kostnaden dels för utgående pensioner, dels för sådana pensions-
avgifter eller avsättningar till pensionsfonder, som bestredes av huvudmän-
nen. Härvid skulle iakttagas, att statsbidrag icke lämnades för pension, som
grundade sig på förut inbetalade pensionsavgifter, till vilka statsbidrag ut-
gått, eller på avgifter, som befattningshavaren själv erlagt. För pensioner,
som börjat utgå, innan staten övertog ledningen av arbetsförmedlingen,
skulle bidrag kunna erhållas endast i det fall, att pensionen redan tidigare
delvis bestritts av statsmedel. Som en förutsättning för statsbidraget fast-
ställdes dessutom, att vederbörande landsting eller stad skulle bereda skä-
liga pensionsförmåner åt befattningshavare, som avginge efter det arbets-

förmedlingen ställts under statlig ledning, samt åt dessas efterlevande. Uppställandet av detta villkor har principiell betydelse såtillvida, att härmed angivits, att frågan om arbetsförmedlingstjänstemännens pensionsrätt borde bedömas icke endast med utgångspunkt från formellt gällande pensionsbestämmelser utan även ur skälighetssynpunkt.

I detta sammanhang må nämnas, att sammanlagda beloppet av de pensionskostnader, för vilka statsbidrag utgått, under 1947 uppgick till 234 123 kronor samt att statsbidraget till bestridande av dessa kostnader utgjorde 117 797 kronor.

Vid arbetsförmedlingens provisoriska förstatligande utgick man, som nämnts, från att detta icke skulle medföra någon ändring i personalens löneförmåner. På grund av de stora skiljaktigheterna i lönehänseende i de olika länen visade det sig emellertid snart nödvändigt att frångå denna ståndpunkt. För de nya befattningar, som i många fall måste inrättas, fastställdes avlöningen genom särskilda beslut av arbetsmarknadskommissionen, varvid de nyanställda tjänstemännen erhöilo enhetliga lönevillkor. I vissa fall måste även lönejusteringar vidtagas för tjänstemän, som genom omorganisationen fått ökade arbetsuppgifter. För avhjälpande av de olägenheter, som voro förbundna med den motsättning, som härigenom uppkom i lönehänseende, genomfördes den 1 juli 1941 en enhetlig lönereglering för länsarbetsnämndernas personal. Till grund för denna lade man beträffande de största personalgrupperna det för den civila statsförvaltningen då gällande civila icke-ordinariereglementet. Vid personalens inplacering i det nya avlöningssystemet sökte man följa den principen, att innehavare av sådana befattningar, som kunde anses vara av permanent natur, få löneförmåner i likhet med extra ordinarie tjänstemän (enligt löneplan Eo) och de övriga som extra tjänstemän (löneplan Ex). För de förstnämnda avdrogs å avlöningen ett belopp, motsvarande det för extra ordinarie statstjänstemän fastställda pensionsavdraget. För att de befattningshavare, vilka såsom landstings- eller kommunalanställda vore skyldiga att erlægga pensionsavgifter, icke skulle behöva vidkännas dubbla avdrag, bestämde härvid, att pensionsavgifterna för dessa befattningshavare skulle erläggas av statsmedel och inbetalas av länsarbetsnämnderna till vederbörande huvudmän.

Av de sammanlagt 424 landstings- eller kommunalanställda arbetsförmedlingstjänstemän, som länsarbetsnämnderna övertogo i maj 1940, kvarstå numera 276 i arbetsförmedlingens tjänst. Tre avlidna tjänstemän hade före sin död erhållit med pensionsrätt förenad statstjänst, varför frågan om dessas pensionsförhållanden med hänsyn till utgående familjepensioner jämväl behandlas i här förevarande sammanhang. Enligt verkställda beräkningar voro av ifrågavarande 279 befattningshavare 167 formellt pensionsberättigade vid det provisoriska förstatligandet, medan 69 innehade sådana befattningar, att de sannolikt kunnat påräkna pensionsrätt, om befattningshavaren efter 1947 års utgång kvarstått som landstings- eller kommunalanställd och blivit underkastad nu gällande pensionsreglemente. Återståen-

de 43 befattningshavare innehade tjänster, som icke kunde anses medföra pensionsrätt.

De sakkunniga angående arbetsförmedlingens organisation framlade i sitt betänkande (SOU 1946:51) vissa förslag till regler angående rätt för de tjänstemän, vilka såsom landstings- eller kommunalanställda varit pensionsberättigade, att få tillgodoräkna sig intjänata tjänstår i statliga pensionsberättigade befattningar. De sakkunniga föreslogo vidare, att de förutvarande huvudmännens pensionsförpliktelser gentemot såväl redan pensionerade tjänstemän som sådana, vilka övergingo till den nya organisationen, skulle helt övertagas av staten. De sakkunniga utgingo härvid ifrån att vederbörande befattningshavare till statsverket skulle överlåta den pensionsrätt de förvärvat genom anställning hos kommun eller landsting.

Frågan ansågs emellertid vid remissbehandlingen böra bli föremål för ytterligare utredning, och i propositionen nr 239 till 1947 års riksdag anförde föredragande statsrådet beträffande pensionsfrågan (s. 262), att han avsåge att föreslå Kungl. Maj:t att tillkalla särskilda sakkunniga med uppdrag att upptaga förhandlingar med de äldre huvudmännen om övertagande av deras pensionsförpliktelser gentemot såväl ännu icke pensionerade tjänstemän som den redan pensionerade personalen. Kostnaderna för de sistnämndas pensioner borde, tills denna utredning verkställts och därpå grundade förslag prövats, liksom tidigare bestridas av de tidigare huvudmännen med bidrag av statsmedel.

I anledning av vad sålunda förekommit tillkallade chefen för socialdepartementet den 30 juni 1948 med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande överdirektören C. W. Curtman, tillika ordförande, förste byråsekreteraren K. E. Jerdenius, grosshandlaren E. Nordkvist och poststationsföreståndaren, ledamoten av första kammaren F. W. Thun att såsom sakkunniga verkställa *utredning av vissa pensionsfrågor för arbetsförmedlingstjänstemän m. fl.*

Departementschefen lämnade i samband härmed bl. a. följande direktiv för de sakkunnigas arbete.

De sakkunniga böra för fullgörande av sitt uppdrag upptaga förhandlingar med de tidigare huvudmännen och träffa överenskommelser med dessa rörande sättet och villkoren för att staten skall övertaga pensioneringsskyldigheten för från dessa huvudmäns till statens tjänst överförda befattningshavare hos arbetsförmedlingen. I samband härmed bör jämväl övervägas, huruvida staten bör övertaga pensionsförpliktelserna för tjänstemän, som pensionerats redan före det definitiva förstatligandet av arbetsförmedlingen. Med de förutvarande huvudmännen träffade överenskommelser böra göras beroende av Kungl. Maj:ts godkännande.

Det synes vidare lämpligt, att de sakkunniga i samband med fullgörandet av sitt uppdrag beträffande pensioneringens ordnande för arbetsförmedlingens personal även överväga och avgiva förslag rörande den utsträckning, i vilken den pensionsberättigade personalen vid arbetsmarknadsstyrelsen bör medgivas att såsom tjänstår tillgodoräkna tid, varunder vederbörande kan ha innehaft anställning hos arbetslöshetskommissionen och arbetsmarknadskommissionen eller eljest hos statlig myndighet m. m.

De sakkunniga ha med skrivelse till chefen för socialdepartementet den 23 januari 1950 avgivit förslag i ämnet (stencilerat). Över förslaget har efter remiss utlåtande avgivits av statskontoret.

De sakkunnigas förslag.

Det åt de sakkunniga överlämnade utredningsuppdraget avsåg, såsom av det anförda framgår, två frågor, nämligen *dels* tjänstårsberäkningen för befattningshavare, som före 1948 varit anställda hos arbetsmarknadskommissionen eller inom arbetsförmedlingen, och *dels* statens övertagande av de pensionsförpliktelser, som åligga arbetsförmedlingsanstaltens förutvarande huvudmän.

Beträffande den förstnämnda frågan äger Kungl. Maj:t enligt 15 § 3 mom. 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente meddela erforderliga föreskrifter, och de sakkunnigas förslag behöver alltså i denna del icke underställas riksdagen.

Förslaget om reglering av de förutvarande huvudmännens pensionsförpliktelser kräver däremot riksdagens godkännande.

Enligt de meddelade direktiven förutsattes, att uppgörelse rörande frågan om reglering av de förutvarande huvudmännens pensionsförpliktelser skulle träffas efter förhandlingar med de landsting och kommuner, som enligt 1934 års lag handhaft den offentliga arbetsförmedlingen. Såsom en förberedelse till dessa förhandlingar överlämnade de sakkunniga den 11 juli 1949 till svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet ett av de sakkunniga uppgjort preliminärt förslag med hemställan, att dessa organisationer måtte taga förslaget under omprövning och, om detsamma befunes kunna rekommenderas till antagande, översända detta till de olika huvudmännen för godkännande av grunderna för den blivande uppgörelsen. Sedan muntliga överläggningar därefter ägt rum mellan de sakkunniga och representanter för förbunden, meddelade de sistnämnda i skrivelse den 15 november 1949, att de icke funnit sig kunna rekommendera sina medlemmar att godkänna de framlagda förslagen, utan önskade ytterligare förhandling i frågan. Sådan förhandling har också ägt rum vid sammanträde den 8 december 1949.

De mest framträdande meningsskiljaktigheterna ha vid de förda förhandlingarna gällt frågan om den tidpunkt, vid vilken staten skall anses ha övertagit de förutvarande huvudmännens pensionsförpliktelser. De sakkunniga hade i sitt förslag utgått från att denna tidpunkt borde sättas till den 1 januari 1948, då arbetsförmedlingen definitivt förstatligades. Landstings- och stadsförbunden ha däremot gjort gällande, att de förutvarande huvudmännen ej borde åläggas att svara för större del av pensionskostnaden än som motsvarar tjänstetiden före den tidpunkt under år 1940, då arbetsförmedlingen provisoriskt ställts under statlig ledning. Som skäl för denna ståndpunkt har bl. a. framhållits, att det under 1940 genomförda provisoriet kommit att äga bestånd under avsevärt längre tid än som ursprungli-

gen kunnat förutses och att detta delvis berott på att man snart nog kommit till insikt om att arbetsförmedlingen vore en statlig angelägenhet och att en återgång till den tidigare ordningen icke vore tänkbar. Även om denna argumentering icke kunde anses formellt hållbar, ha de sakkunniga funnit billighetsskäl tala för att staten åtager sig att svara även för den del av pensionskostnaden, som kan anses motsvara den under provisoriet intjänta tjänstetiden. De sakkunniga ha på grund härav, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, den 28 december 1949 träffat överenskommelse med svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet angående grunderna för statens övertagande av de förpliktelser, som åligga arbetsförmedlingsanstalternas förutvarande huvudmän.

Den sålunda träffade överenskommelsen, vilken torde få som bilaga fogas till detta protokoll, innebär i huvudsak följande.

A) För *befattningshavare, som avgått med pension före den 1 juli 1940*, skola arbetsförmedlingsanstalternas förutvarande huvudmän fortfarande bestrida pensionskostnaden, med rätt att för denna kostnad erhålla statsbidrag enligt samma grunder, som tillämpats på grund av 1941 års riksdagsbeslut.

B) För *befattningshavare, som pensionerats under tiden 1 juli 1940—31 december 1947*, skall pensionskostnaden likaledes bestridas av de förutvarande huvudmännen, med rätt för dessa att från och med pensioneringen härför erhålla statsbidrag, beräknat sålunda, att den del av pensionskostnaden, som motsvarar anställningstiden efter den 1 juli 1940, helt ersättes av statsmedel och övrig del med 50 %.

C) För *befattningshavare, som erhållit eller erhålla med pensionsrätt förenad tjänst* hos arbetsförmedlingen eller arbetsmarknadsstyrelsen, skall staten övertaga de förutvarande huvudmännens pensionsförpliktelser. Om befattningshavaren varit pensionsförsäkrad i enskild pensionsanstalt eller reglementsenligt är berättigad till uppskjuten livränta från den förutvarande huvudmannen, bör den rätt han sålunda förvärvat överlätas på statsverket. Om landsting eller kommun själv svarat för pensioneringen, skall landstinget (kommunen) bidra till statens kostnad för den del av pensionen, som svarar mot förhållandet mellan tjänstetiden före den 1 juli 1940 och sammanlagda tjänstetiden. Vid bestämmandet av den kostnad, i vilken landstinget eller kommunen skall delta, skall dock pensionen icke grundas å högre pensionsunderlag än som gäller för en tjänsteman i lönegrad 12 eller, i fråga om vissa i de sakkunnigas betänkande särskilt angivna befattningshavare, i lönegraderna 16, 19, 22 eller 24. Av det sålunda beräknade pensionsbeloppet skall huvudmannen i regel erlægga 5/8, om befattningshavaren före den tidpunkt, då arbetsförmedlingen ställdes under statens ledning, erlagt pensionsavgifter till huvudmannen, och i övriga fall hälften.

D) För *befattningshavare, som ej erhållit eller erhålla med pensionsrätt förenad statstjänst*, skall förekommande pensionsförpliktelse fortfarande åligga den förutvarande huvudmannen, med rätt för denne att härför erhålla statsbidrag enligt samma grunder som för redan utgående pensioner

till befattningshavare, som avgått efter den 1 juli 1940. Detta skall gälla såväl i de fall, där befattningshavaren innehåft med pensionsrätt förenad tjänst hos landsting eller kommun, som i de fall, då pension eller därmed jämförligt understöd tilldelas honom genom särskilt beslut.

E) I de fall, där landsting eller stad under den tid, då arbetsförmedlingen stått under statens ledning, uppburit pensionsavgifter, som erlagts för befattningshavare hos arbetsförmedlingen, eller erhållit statsbidrag för sådana avgifter, som för dessa befattningshavares räkning av landstinget (staden) avsatts till egen pensionskassa eller pensionsfond, skola dessa *avgifter eller statsbidrag återbäras* till statsverket i den mån desamma icke avse befattningshavare, vilkas pensionering fortfarande skall ombesörjas av landstinget eller staden.

Överenskommelsen är träffad under förutsättning, att den biträts av samtliga huvudmän för de förutvarande arbetsförmedlingsanstalterna före 1950 års utgång.

Beträffande överenskommelsens närmare innebörd och grunderna för densamma må nämnas följande.

Överenskommelsen är byggd på den principen, att *ombesörjandet av pensioneringen* skall i fråga om sådana befattningshavare, som avgått eller komma att avgå utan att ha erhållit med pensionsrätt förenad statstjänst, ankomma på de förutvarande huvudmännen, med rätt för dessa att för denna kostnad erhålla visst statsbidrag, medan övriga befattningshavare skola pensioneras av staten, med skyldighet för de förutvarande huvudmännen att ersätta statsverket med viss del av denna kostnad. Denna åtskillnad föranledes därav, att pensionsförmånerna i förra fallet måste beräknas efter de bestämmelser, som tillämpats för landstingens eller kommunernas befattningshavare, i senare fallet efter de grunder, som gälla för statens tjänstemän.

Statsbidraget skall i fråga om befattningshavare, som avgått före det provisoriska förstatligandet år 1940, utgå enligt hittills tillämpade grunder, d. v. s. med i regel 50 %. För befattningshavare, som pensionerats under den tid arbetsförmedlingen provisoriskt stått under statlig ledning, har förutsatts en förhöjning av statsbidraget i överensstämmelse med den vid uppgörelsen följda principen, att vid pensionskostnadernas fördelning skall så anses, som om befattningshavarnas övergång till statstjänst ägt rum den 1 juli 1940. (Tidpunkten för övertagandet har för förenkling av avräkningsförfarandet satts till denna tidpunkt i stället för den 20 maj 1940, då provisoriet trädde i kraft.) Den del av pensionskostnaden, som motsvarar anställningstiden efter nämnda tidpunkt, skall sålunda helt ersättas av statsmedel, medan för den övriga delen skall utgå 50 % statsbidrag. Vid denna kostnadsfördelning skall hänsyn dock icke tagas till sådan anställningstid, som infallit efter det befattningshavaren uppnått den för befattningen föreskrivna pensionsåldern eller, där sådan åldersgräns icke varit fastställd, fyllt 65 år. Sistnämnda förbehåll har gjorts med hänsyn därtill, att det på grund av pensionsfrågans oklara läge i åtskilliga fall varit nödvändigt att låta befattningshavare kvarstå i tjänst avsevärd tid utöver pensionsåldern och att det icke ansetts skäligt, att staten för denna av humanitära hänsyn föranledda åtgärd skall belastas med ökad del av pensionskostnaden.

De sakkunniga ha utrett, att antalet landstings- eller kommunalanställda befattningshavare, som på grund av hög ålder eller andra särskilda omstän-

digheter icke kunnat erhålla med pensionsrätt förenad statstjänst, uppgick till 19, av vilka en avlidit och två efter 1948 års ingång pensionerats av den förutvarande huvudmannen. Återstående 16 tjänstgjorde alltså inom arbetsförmedlingen. Av dessa hade 6 innehåft med pensionsrätt förenade landstingstjänster, medan 10 varit arvodesanställda utan pensionsrätt. Enligt praxis hade dock en del av dessa kunnat påräkna att vid avgång ur landstingets tjänst erhålla pension eller därmed jämförligt understöd.

I fråga om de befattningshavare, som erhållit med pensionsrätt förenad statstjänst och som följaktligen skola pensioneras av staten, innebär överenskommenheten som förut angivits, att *den kostnad, till vilken den förutvarande huvudmannen skall bidraga*, i regel icke skall beräknas efter högre pensionsunderlag än som gäller för en tjänsteman i lönegrad 12. Som motivering för denna begränsning har anförts, att det icke kan anses skäligt att ålägga de förutvarande huvudmännen att svara för den höjning av pensionskostnaderna, som föranletts av personalorganisationens utbyggnad efter 1940, och att deras andel därför icke borde beräknas å högre pensionsbelopp än som kan anses motsvara den befattning tjänstemannen innehåft i landstingets eller kommunens tjänst. Då det skulle vara förenat med stor svårighet att exakt fastställa vilket pensionsunderlag man i varje särskilt fall skulle haft att räkna med, om befattningshavaren kvarställt i denna tjänst, har man ansett det lämpligt att för flertalet tjänstemän med egentliga arbetsförmedlingsgöromål beräkna bidragsskyldigheten efter nämnda lönegrad, som ansetts motsvara den genomsnittliga lönenivån för sådana befattningar vid landstingsanstalterna. — Vid bestämmande av de förutvarande huvudmännens andel i pensionskostnaderna har hänsyn vidare tagits till det förhållandet, att dessa tidigare kunnat räkna med att erhålla statsbidrag för av dem beviljade pensioner med i regel 50 % av pensionsbeloppet. Huvudmännens bidrag till kostnaden för av staten utgivna pensioner har därför ansetts böra begränsas till hälften av de på den kommunala anställningstiden belöpande kostnaderna. I de fall, där befattningshavaren med egna avgifter bidragit till pensioneringen, har detta bidrag på i utredningen närmare angivna grunder beräknats i genomsnitt motsvara $\frac{1}{4}$ av pensionskostnaden. Statsbidraget skulle i detta fall ha utgjort hälften av återstående $\frac{3}{4}$, d. v. s. $\frac{3}{8}$ av hela pensionskostnaderna. Huvudmannens bidrag till den del av kostnaden, som svarar mot de kommunala tjänst-åren, har enligt denna beräkningsgrund i förevarande fall bestämts till $\frac{5}{8}$.

Bestämmelsen om återbetalning till statsverket av de pensionsavgifter eller statsbidrag för sådana avgifter, som de förutvarande huvudmännen uppburit under provisorietiden, är en konsekvens av den punkt i uppgörelsen, enligt vilken staten skall svara för den del av pensionskostnaden, som belöper å nämnda tid.

Kostnaden för här berörda statsbidrag, som nu belastar arbetsförmedlingens avlöningsanslag, föreslås skola överföras till pensionsväsendets huvudtitel och prövningen av statsbidragsansökningarna i samband härmed uppdragas åt statskontoret.

I det av de pensionssakkunniga framlagda förslaget om tjänstårsberäkning för befattningshavare inom arbetsförmedlingen har som villkor för tillgodoräkningsrätt av anställningstid hos landsting eller kommun föreskrivits, att befattningshavaren till statsverket överlåter den rätt till pension eller understöd han kan ha förvärvat på grund av denna anställning. Denna bestämmelse avser främst de — i detta fall fåtaliga — befattningshavare, som varit pensionsförsäkrade i enskild pensionsanstalt och enligt här gällande försäkringsvillkor äro berättigade att erhålla fribrev å belopp motsvarande det efter

försäkringsmässiga grunder beräknade värdet av denna pensionsförsäkring. Vissa landsting och kommuner ha emellertid även i sina pensionsreglementen bestämmelser om rätt till uppskjuten livränta för tjänstemän, som avgå före pensionsåldern, och i överenskommelserna med de förutvarande huvudmännen bör därför som en förutsättning för statens övertagande av pensionsförpliktelserna mot här avsedda befattningshavare angivas, att dessa skola till statsverket överlåta eventuell rätt till sådan livränta.

Yttrande.

Statskontoret har uttalat, att ämbetsverket i likhet med de sakkunniga funne billighetsskäl tala för att vid beräkning av pensionskostnadernas fördelning mellan staten och de förutvarande huvudmännen skall så anses, som om befattningshavarnas övergång till statstjänst ägt rum den 1 juli 1940, oaktat det definitiva förstatligandet av anstalterna genomförts först den 1 januari 1948. Den träffade överenskommelsen rörande kostnadsfördelningen syntes i övrigt i stort sett ansluta sig till de grunder, efter vilka statsbidrag utgått till kostnaderna för arbetsförmedlingsanstalterna, innan dessa ställts under statlig ledning.

Ämbetsverket har ansett, att överenskommelsen vid sådant förhållande kunde godtagas, dock efter följande smärre jämkningar.

1. Beträffande statsbidrag till vederbörande huvudman för vid det definitiva förstatligandet redan utgående pensioner borde föreskrivas, att, för den händelse pensionen genom huvudmannens försorg skulle komma att förbättras, statsbidrag icke finge utgå för den del av den sålunda förhöjda pensionen, som kunde komma att överstiga en under samma förutsättningar beviljad pension i motsvarande statliga tjänst.

2. I 2 § 4 punkten överenskommelsen borde »pensionskostnaden» närmare definieras, så att av bestämmelsen tydligt framginge, att därmed avsåges endast nettokostnaden, d. v. s. huvudmannens utgifter för pensionen efter avdrag av såväl utav befattningshavaren erlagda pensionsavgifter som sådan avsättning för befattningshavarens räkning till den egna pensionsfonden, vilken gäldats med statsbidrag.

3. De sakkunniga hade förutsatt, att befattningshavare, som förbehållit sig rätten att bibehålla de löneförmåner, han haft som landstings- eller kommunalanställd, skulle komma att tillerkännas pension med högre belopp än som skulle utgå enligt statens bestämmelser. Statskontoret hölle för sin del före, att den omständigheten, att vissa befattningshavare på så sätt erhållit personlig lönefyllnad, icke borde medföra rätt för dem att vid avgången ur tjänst erhålla en i förhållande till denna lönefyllnad avpassad pension. Där-
est med hänsyn till huvudmannens utfästelse en pensionsfyllnad skulle anses ofrånkomlig, syntes samme huvudman böra helt svara därför.

I övrigt har statskontoret i sitt utlåtande uppehållit sig vid frågan om tjänstårsberäkning i pensionshänseende, en fråga som emellertid av förut berört skäl icke upptogs i detta sammanhang.

Föredraganden.

I samband med att den förut av landsting och kommuner handhavda offentliga arbetsförmedlingen ställdes under statlig ledning uppkommo, på sätt av det föregående framgår, vissa hittills olösta frågor av ekonomisk och teknisk natur rörande pensioneringen av den på området verksamma personalen. Frågorna äro tämligen invecklade och svårlösta, vilket i icke ringa mån är en följd av att verksamhetens definitiva förstatligande den 1 januari 1948 föregicks av en längre tidsperiod — tiden den 20 maj 1940—31 december 1947 — under vilken landstingen och kommunerna visserligen voro arbetsförmedlingarnas huvudmän men verksamheten till följd av extraordinära åtgärder — förordnande meddelat med stöd av lagen om tjänsteplikt — stod under ledning av statliga myndigheter. Det får anses förklarligt, att den delning på olika händer av huvudmannaskap och ledning, som sålunda utmärkte arbetsförmedlingsorganisationen under ifrågavarande tidsperiod, kunde giva upphov till olika uppfattningar i frågan, huruvida skyldigheten att svara för personalens pensionering borde åvila huvudmännen eller staten. Genom 1939 års riksdagsbeslut i fråga om arbetsförmedlingens ställande under statlig ledning fastslogs, att personalen alltjämt skulle vara anställd hos vederbörande landsting eller kommun och ha oförändrade avlönings- och pensionsförhållanden m. m., och det beslut i pensionsfrågan, som fattades vid 1941 års riksdag, innebar också, att huvudmännen skulle ombesörja en skälig pensionering av personalen med rätt att härför erhålla statsbidrag enligt i stort sett samma grunder, som tillämpats före tidsperiodens början. Formellt var frågan klarlagd härigenom. På huvudmannahåll ansågs emellertid, att staten skäligan borde påtaga sig hela den pensioneringskostnad, som belöpte på anställning under den ifrågavarande tidsperioden, på samma sätt som andra på tidsperioden fallande kostnader för arbetsförmedlingarna, och uppfattningen härom torde ha befästs, sedan huvudmannaskapet mist ytterligare en del av sin reella innebörd genom att en enhetlig statlig löneroglering genomförts för personalen; de under tidsperioden tillämpade anordningarna kommo alltmera att framstå som ett provisorium i avbidan på arbetsförmedlingsverksamhetens definitiva förstatligande. De i anledning av förstatligandet uppkomna pensionsfrågorna gälla även tjänstårsberäkningen för personal, vilken före år 1948 varit anställd inom ifrågavarande verksamhetsområde.

De med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1948 tillkallade sakkunniga, vilka haft att framlägga förslag till lösning av de sålunda aktuella pensionsfrågorna, ha erhållit ställning såsom utredningsorgan och som organ för förhandlingar med de tidigare huvudmännen rörande sättet och villkoren för statens övertagande av huvudmännens pensionsförpliktelser.

I sin nu avgivna skrivelse i ämnet ha de sakkunniga till en början framlagt förslag i fråga om tjänstårsberäkningen. Denna fråga ankommer jäm-

likt gällande bestämmelser på Kungl. Maj:ts prövning och torde av mig få anmälas i annat sammanhang; jag anser mig här endast böra uttala, att frågan bör kunna lösas efter vad som synes skäligt med beaktande av här föreliggande mera säregna förhållanden, jämväl om detta i något avseende skulle innebära avsteg från av Kungl. Maj:t eljest tillämpad praxis.

Vad härefter angår frågan om statens övertagande av de tidigare huvudmännens pensionsförpliktelser, innefattas de sakkunnigas förslag i denna del i en under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande med svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet träffad överenskommelse i ämnet; denna är träffad under förutsättning att den biträtts av samtliga huvudmän för de förutvarande arbetsförmedlingsanstalterna före 1950 års utgång. Jag har i det föregående närmare redogjort för innebörden av överenskommelsen. I detta sammanhang kan jag därför inskränka mig till att sammanfattningsvis framhålla, att vad som överenskommits rörande pensionskostnadernas fördelning mellan staten och de förutvarande huvudmännen i stort sett ansluter sig till de grunder, efter vilka statsbidrag utgått till kostnaderna för arbetsförmedlingarna innan dessa ställdes under statlig ledning, dock att kostnaderna skola fördelas som om befattningshavarnas övergång till statstjänst ägt rum den 1 juli 1940, oaktat det definitiva förstatligandet av anstalterna genomförts först den 1 januari 1948. Såsom nämnts utgör förslaget resultat av förda förhandlingar, vid vilka kunnat uppnås enighet mellan de sakkunniga samt landstings- och stadsförbunden; de sakkunniga ha visserligen i första hand gjort gällande, att staten icke borde anses ha övertagit de förutvarande huvudmännens pensionsförpliktelser förrän den 1 januari 1948, men de ha likväl funnit billighetsskäl tala för att staten åtager sig att svara även för den del av pensionskostnaden, som kan anses motsvara den under provisoriet intjänade tjänstetiden. Statskontoret har i sitt remissyttrande lämnat förslaget utan crinran, dock att vissa smärre jämkningar borde göras.

För egen del anser jag godtagbart, att de här avsedda ekonomiska förhållandena mellan staten och arbetsförmedlingarnas tidigare huvudmän regleras på det sätt, som innefattas i överenskommelsen. Vad särskilt angår villkoret att det skall så anses, som om befattningshavarnas övergång i statstjänst ägt rum redan den 1 juli 1940 eller alltså ungefärligen vid den tidpunkt, då arbetsförmedlingarna ställdes under statlig ledning, finner jag visserligen i likhet med de sakkunniga, att ett dylikt villkor vid en strängt formell bedömning icke är motiverat, men då, såsom de sakkunniga och statskontoret jämväl framhållit, billighetsskäl kunna anföras för den föreslagna anordningen, anser jag mig likväl icke böra motsätta mig densamma. Med anledning av vissa av statskontoret gjorda påpekanden torde emellertid i samband med överenskommelsens godkännande från statens sida böra till densamma fogas några mindre tillägg. Beträffande pensioner, som redan utgingo vid det definitiva förstatligandet, bör sålunda gälla att, för den händelse pensionen genom huvudmannens försorg skulle komma att förbättras, statsbidrag icke må utgå för den del av den därigenom

förhöjda pensionen, som finnes överstiga en under samma förutsättningar beviljad pension i motsvarande statliga tjänst. Vidare bör det i 2 § 4 punkten förekommande uttrycket »pensionskostnaden» närmare definieras på av statskontoret angivet sätt. Statskontoret har slutligen framställt invändning mot de sakkunnigas förslag, i vad detsamma innebär att staten skall deltaga i kostnaden för pensionsfyllnad till befattningshavare, vilken förbehållit sig rätten att bibehålla de löneförmåner han haft såsom landstings- eller kommunalanställd. För egen del anser jag vad statskontoret härvidlag anfört böra föranleda till en begränsning i statens bidragsskyldighet för pensionshöjningar, vilka den 1 januari 1948 eller därefter genomförts eller kunna bli genomförda för befattningshavare med formlig pensionsrätt vid 1947 års utgång. I viss analogi med den ståndpunkt som vid 1947 års riksdag (prop. nr 239, s. 261; r. skr. nr 441) intagits i fråga om löneförbättringar för befattningshavarna ävensom med vad jag i det föregående förordat rörande statsbidrag till pensionsförhöjningar för redan pensionerad personal vill jag föreslå, att staten fritager sig från bidrag till sådana här avsedda pensionsökningar för ifrågavarande befattningshavare, som under deras tjänstetid efter 1947 års utgång eventuellt skulle kunna uppkomma av annan anledning än allmän pensionsreglering eller som efter deras pensionering skulle kunna genomföras och medföra högre pension än under samma förutsättningar beviljad pension i motsvarande statlig tjänst.

Jag förordar alltså, att Kungl. Maj:t för sig utverkar riksdagens bemyndigande att godkänna den träffade överenskommelsen med här angivna tillägg.

Hemställan.

Inom finansdepartementet ha utarbetats förslag till kungörelser om ändring i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 416) och om ändring i 1947 års allmänna familjepensionsreglemente den 30 juni 1947 (nr 417). Förslagen innefatta de ändringar i pensionsreglementena, som i det föregående förordats.

Under åberopande av vad sålunda i skilda hänseenden anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- 1:o godkänna förenämnda förslag till kungörelser;
- 2:o bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående förordats meddela
 - a) erforderliga övergångsbestämmelser i anledning av pensionsregleringen för övningslärare vid statliga skolor;
 - b) pensionsbestämmelser för övningslärare vid vissa icke-statliga skolor och för kyrkomusiker;
 - c) bestämmelser i fråga om förbättring av tjänstepensionerna för vissa beställningshavare å krigsmaktens reservstater;

Kungl. Maj:ts proposition nr 236.

d) bestämmelser angående tillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom;

3:o) bemyndiga Kungl. Maj:t att med i det föregående angivna tillägg godkänna en mellan pensionsakkunniga för arbetsförmedlingen, å ena sidan, samt Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet, å andra sidan, den 28 december 1949 träffad överenskommelse angående grunder för statens övertagande av de pensionsförpliktelser, som åligga arbetsförmedlingsanstalternas förutvarande huvudmän.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

B. Sandberg.

Bilaga.

Överenskommelse

mellan pensionssakkunniga för arbetsförmedlingen, å ena sidan, samt svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet, å andra sidan, angående grunder för statens övertagande av de pensionsförpliktelser, som åligga arbetsförmedlingsanstalternas förutvarande huvudmän.

1 §.

Landstingsförbundet och stadsförbundet förklara sig beredda att rekommendera vederbörande landsting och kommuner att träffa överenskommelser med staten om reglering av ifrågavarande förpliktelser enligt nedan angivna grunder.

De sakkunniga ha träffat överenskommelsen under förutsättning av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande.

2 §.

Till grund för överenskommelserna skall läggas det preliminära förslag, som av de sakkunniga den 11 juli 1949 överlämnades till landstingsförbundet och stadsförbundet, dock med följande ändringar:

1. Vid beräkning av pensionskostnadernas fördelning mellan staten och de förutvarande huvudmännen skall så anses, som om befattningshavarnas övergång till statstjänst ägt rum den 1 juli 1940. De förutvarande huvudmännens pensionsförpliktelser skola sålunda beräknas i förhållande till anställningstiden före denna tidpunkt.

2. De förutvarande huvudmännens pensionsförpliktelser skola anses gälla endast sådana befattningshavare, som vid tidpunkten för arbetsförmedlingens provisoriska förstatligande antingen innehade med pensionsrätt förenad befattning hos den förutvarande huvudmannen eller enligt vedertagen praxis kunnat påräkna att genom särskilt beslut erhålla pension. Som likställda med pensionsberättigade befattningshavare skola härvid anses extra tjänstemän, som vid nämnda tidpunkt ännu icke erhållit med pensionsrätt förenad befattning, men som enligt då gällande kommunala bestämmelser skulle blivit berättigade att vid tillträdet av sådan befattning i full utsträckning tillgodoräkna sin föregående anställningstid som tjänstetid i pensionshänseende.

Vid bestämmande av de förutvarande huvudmännens pensionsförpliktelser skall hänsyn icke tagas till pensionsbestämmelser, som antagits efter den 1 juli 1940.

3. De förutvarande huvudmännen skola till statsverket återbetala pensionsavgifter, som för tiden 1 juli 1940—31 december 1947 erlagts av befattningshavare eller av statsmedel, samt statsbidrag, som för samma tid utgått till huvudmännen för av dessa avsatta medel till pensionering av befattningshavare vid arbetsförmedlingen, i den mån dessa avgifter eller statsbidrag icke avse befattningshavare, vilkas pensionering fortfarande skall åligga den förutvarande huvudmannen.

4. För pension, som av förutvarande huvudman utgives till befattningshavare, som pensionerats efter den 1 juli 1940, skall från och med pensioneringen utgå statsbidrag, beräknat sålunda, att den del av pensionskostnaden, som motsvarar anställningstiden efter den 1 juli 1940, helt ersättes av statsmedel och övrig del med 50 %. Härvid skall dock icke medräknas sådan anställningstid, som infaller efter det befattningshavaren uppnått den för befattningen föreskrivna pensionsåldern eller, där sådan åldersgräns icke är fastställd, fyllt 65 år.

3 §.

Denna överenskommelse är träffad under förutsättning, att den biträts av samtliga huvudmän för de förutvarande arbetsförmedlingsanstalterna före 1950 års utgång.

Den sålunda träffade överenskommelsen innebär följande:

A) För befattningshavare, som *avgått med pension före den 1 juli 1940*, skola arbetsförmedlingsanstalternas förutvarande huvudmän fortfarande bestrida pensionskostnaden, med rätt att för denna kostnad erhålla statsbidrag enligt samma grunder, som tillämpats på grund av 1941 års riksdagsbeslut.

B) För befattningshavare, som *pensionerats under tiden 1 juli 1940—31 december 1947* skall pensionskostnaden likaledes bestridas av de förutvarande huvudmännen, med rätt för dessa att från och med pensioneringen härför erhålla statsbidrag, beräknat sålunda, att den del av pensionskostnaden, som motsvarar anställningstiden efter den 1 juli 1940, helt ersättes av statsmedel och övrig del med 50 %.

C) För befattningshavare, som *erhållit eller erhålla med pensionsrätt förenad tjänst* hos arbetsförmedlingen eller arbetsmarknadsstyrelsen, skall staten övertaga de förutvarande huvudmännens pensionsförpliktelser. Om befattningshavaren varit pensionsförsäkrad i enskild pensionsanstalt eller reglementsänligt är berättigad till uppskjuten livränta från den förutvarande huvudmannen, bör den rätt han sålunda förvärvat överlåtas på statsverket. Om landsting eller kommun själv svarat för pensioneringen, skall landstinget (kommunen) bidra till statens kostnad för den del av pensionen, som svarar mot förhållandet mellan tjänstetiden före den 1 juli 1940 och sammanlagda tjänstetiden. Vid bestämmandet av den kostnad, i vilken landstinget eller kommunen skall delta, skall dock pensionen icke grundas å högre pensionsunderlag än som gäller för en tjänsteman i lönegrad 12 eller, i fråga om vissa i de sakkunnigas betänkande särskilt angivna befattningshavare, i lönegraderna 16, 19, 22 eller 24. Av det sålunda beräknade pensionsbeloppet skall huvudmannen i regel erlägga $\frac{5}{100}$, om befattningshavaren före den tidpunkt, då arbetsförmedlingen ställdes under statens ledning, erlagt pensionsavgifter till huvudmannen, och i övriga fall hälften.

D) För befattningshavare, som ej erhållit eller erhålla med *pensionsrätt förenad statstjänst*, skall förekommande pensionsförpliktelse fortfarande åligger den förutvarande huvudmannen, med rätt för denne att härför erhålla statsbidrag enligt samma grunder som för redan utgående pensioner till befattningshavare, som avgått efter den 1 juli 1940. Detta skall gälla såväl i de fall, där befattningshavaren innehaft med pensionsrätt förenad tjänst hos landsting eller kommun, som i de fall, då han genom särskilt beslut tilldelas pension eller därmed jämförligt understöd.

E) I de fall, där landsting eller stad under den tid, då arbetsförmedlingen stått under statens ledning, uppburit pensionsavgifter, som erlagts för befattningshavare hos arbetsförmedlingen, eller erhållit statsbidrag för sådana avgifter, som för dessa befattningshavares räkning av landstinget (staden)

avsatts till egen pensionskassa eller pensionsfond, skola dessa avgifter eller statsbidrag återbäras till statsverket i den mån desamma icke avse befattningshavare, vilkas pensionering fortfarande skall ombesörjas av landstinget eller staden.

Stockholm den 28 december 1949.

För pensionssakkunniga

C. W. CURTMAN.

Alrik Jacobi.

För svenska landstingsförbundet

ERIK FAST.

För svenska stadsförbundet

ERIC TÖRNGREN.
